Poštarina plaćena u gotovom

ZAGREB

BROJ 10. LISTOPAD 1939. GOD. VII.

Izlazi mjesečno. — Cijena godišnje za članove Din 40—, za nečlanove Din 50—. Pojedini brojevi Din 5·—

JELINEK

PARNA BOJADISAONICA I KEMIČKA ČISTIONA ODIJELA
ZAGREB
GAJEVA 25 = ILICA 37 = ILICA 148-a
WASHINGTONOV TRG 1
Telefoni: 33-90, 66-58, 93-92

Vodeće nabavno vrelo špecerajske i kolonijalne robe
IVAN PENIĆ D.D. ZAGREB
Veliko skladište i izbor biranih vlastelinskih vina

Esslingenrolete — Flossrolete
Brodarski pod — Sanduci
IVAN HARTL, Zagreb
Radnička c. 52 - telef. 52-97

Krznarija „Srebrenoj lisici"
preuzima sve vrsti krzna na pohranu.
Veliki izbor plavih i srebrnih lisica.
ANTUN KRPAN
Gundulićeva 1 I kat. — Tel. 23-878

Sagovi, popluni, zastori, tkanine
„POSOBLJE"
Gundulićeva 9 - Varšavska 11 - Tel. 68-27

Najjeftinije vrelo špecerajske delikatesne i kolonijalne robe
LJUDEVIT JAMŠEK
Zvonimirova 55 ZAGREB Telefon 23-106
vlastita pržiona kave i izbor biranih domaćih vina.

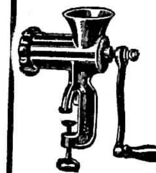
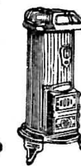
GRADJANSKA PROIZVODNJA SODA VODE
JOSIP KRČELIĆ, ZAGREB
Skladište mineralnih voda i osvježujućih bezalkoholnih pića.
LAGINJINA ULICA 29 — TELEFON BROJ 66-14

MARUZZI

ZAGREB
FRANKOPANSKA 9
TELEFON 27-59
Kromovanje, niklovanje, kadmiranje. - Instalacija vodovoda - Limarska radionica - Skladište armature i vodovodnog uređaja.
Tvrtka utemeljena 1873.
Odlikovana na izložbama u Zagrebu, Trstu i Budimpešti

»DADO«
Konfekcija za turistiku i šport.
LOVAČKA
ina šport odijela iz originalnih tirolskih tkanina
»HUBERTUS« ogrtači
iz fine devine dlake u raznim bojama i veličinama
Trgovina i proizvod poslovnih i opremnih predmeta
ERAZMO GAŠPARAC
Zagreb, Varšavska ul. 8
(Samostanska)

Mervar i Hodnikovi
ZAGREB,
sada PETRINJSKA
Najveći izbor. Najsolidnije cijene. Najkulantnija podvorba.

Trgovina špeceraja i delikatesa
MIRKO CRNIČKI
ZAGREB
Maksimirska 46 - Šulekova 1 Tel. 77-73

KEMIKA D. D.
za kemijsku i farmaceutsku industriju
Domaća tvornica kemijsko-farmaceutskih preparata i specijaliteta
Zagreb, Samoborska cesta 20
Telefon 33-91

Veletrgovina kratkom, pletenom, dugmetarskom i galanterijskom robom
HUGO WOLLNER I DRUG. ZAGREB
Nikolićeva 14. — Telefon broj 22-951
Brzojav: Wollnerkomp. — Osnovano 1919.

Osvjedočite se
da su
CROATIA baterije
sada najjeftinije, jer su još bolje, nego prije.

ŠTAMPILJE I REZBARIJA
BLAŽ TURČIN
Zagreb
Ilica br. 36 — Telefon 87-68.

BOJE lakovi, firnis, četke,
i ostalu robu najpovoljnije dobijete kod
ROSKAM
Zagreb
Pejačevićev trg 17
Telefon **65-63**

ILICA 24

OTPREMNIČKO PODUZEĆE
ELIAŠ i LAH
vlasnik Ivan Radej
obavlja sve u tu struku zasjecajuće poslove
ZAGREB, Nikolićeva 10 - Tel. 22-405
Skladište tel. br. 22-404

ZAGREB

REVIJA DRUŠTVA ZAGREBČANA

BROJ 10. GOD. VII. LISTOPAD 1939.

Sadimo spomen lipe

Sretno je naše hrvatsko pokoljenje, koje je čekalo i dočekalo iza dugih vijekova oslobođenu i sjedinjenu lijepu našu domovinu Banovinu Hrvatsku. Taj veličanstveni i najznamenitiji događaj u novijoj povijesti Hrvatskoga naroda, moramo i na osobiti vanjski način obilježiti za sva vremena i za sva pokoljenja, koja dolaze iza nas. Na uspomenu ove prekretnice u našoj povijesti sadimo s p o m e n - l i p e. Sadimo lipe u svakom hrvatskom gradu, selu, zaselku, na istaknutim položajima, uz ceste i puteve, pred crkvama, kapelicama, pred gospodskim dvorima i seljačkim kućama, svuda, svuda gdje su za to zgodni položaji.

Već od najstarijih vremena bila je lipa za Hrvate, kao i za sve ostale Slavene posvećeno drvo. Još tamo u davnoj davnini, u predkršćansko pogansko doba, svi Slaveni su lipu smatrali osobito svetim drvom, pa su pod širokim krošnjama tih svetih lipa podizali žrtvenike i palili svom velikom Bogu Perunu nekrvne žrtve zahvalnice i podastirali mu svoje prošnje i molitve za sreću i blagoslov svom rodu i porodu. Pod svetim lipama Slaveni su obdržavali svoje zborove i dogovore, a kada su nadvladali i protjerali neprijatelja, koji su ih htjeli opljačkati, zarobljivati i otimati njihove plodne njive i polja, kitili su se naši junaci sa lipovim lišćem i grančicama. Kada su Slaveni prešli na kršćanstvo, ostala je lipa na svom počasnom mjestu. Na oltaru kod svetog bogoslužja gore svijećice iz voska, koga su marne pčelice sabrale sa lipovog cvijeta.

Lipa je danas drvo naših šuma i perivoja, koja svojim krošnjama daje hlada i počinka umornom putniku i robotniku, a njen miomirisni i ljekoviti cvijet svježinu i ozdravljenje potrebnima.

Velikih lipovih šuma ima sada još u Rusiji, a svakako ih je bilo u Njemačkoj i Austriji, kada su to još bile stare slavenske postojbine, kako to svjedoče mjesta i gradovi slavenskog porijetla n. pr. Leipzig, koji se zvao pred nekoliko stoljeća Lipsko. I Berlinske lipe podsjećaju na Slavene koji su tamo pred više stoljeća osnovali svoje selo Novu Ves (sada

Alt-Babenberg) i Berlin, koji je sada veliko središte ogromnog germanskog Reicha.

U doba crnog i okrutnog sredovječnog feudalizma, kada su pohlepni tuđinci koji su se doklatili u ove naše pitome hrvatske krajeve, svom okrutnom silom, ognjem i mačem nemilosrdno tlačili i pljačkali naš seljački — ratarski narod, naši su se kmeti-seljaci sastajali pod zaštitnu krošnju svetih lipa, na svoje dogovore, kako bi se branili od pohlepe feudalnih gospodara. Još i danas stoji kao veličanstven spomen velika vjekovna krošnjasta lipa u Gornjoj Stubici pod kojom je god. 1572. seljački velikan i vođa mučenik naš Matija Gubec sa svoja dva druga Ivanom Pasancem i Ivanom Mogaićem pozvao narod, da si silom izvojšti slobodu, jednakost i stare h o r v a c k e p r a v i c e, koje su do tada bile svojina samo za »visoku gospodu.«

Naposeb bi naš dragi Zagreb - grad morao na svoja najljepša i najistaknutija mjesta zasaditi spomen-lipe, na Griču, Strossmajerovom i Jurjevskom šetalištu, Cmroku, Prekrižju, Kaptolu, Maksimiru, Mirogoju i drugdje.

Zasadimo još ljetos po mogućnosti na području grada Zagreba hiljadu spomen-lipa, kao spomen našeg hiljadugodišnjeg hrvatskog kraljevstva i uskrisenje naše domovine Banovine Hrvatske. Sadimo spomen-lipe!

POSVETA BARJAKA »HRVATSKOG KONJANIKA«

U nedjelju 15 listopada t. g. proslavila je Hrvatska građanska i seljačka zaštita u Zagrebu posvećenje barjaka svog odjela »H r v a t s k o g k o n j a n i k a«. Na toj svečanosti izvršena je dakle posveta p r v e zastave Hrvatske građanske i seljačke zaštite opće.

Svečanost posvećenja bila je tim važnija, jer je zastavi kao prvencu Hrvatske Zaštite, kumovala supruga našeg dičnog pretsjednika i Vođe Hrvatskog Naroda, gospođa Josipa Maček. Ona se je rado odazvala da bude kuma prve zastave Hrvatske građanske i seljačke zaštite. Svakako će ovaj događaj u našoj narodnoj povijesti zauzimati odlično mjesto.

Svečanost posvete započela je u predvečerje 14 listopada, kada je kumi priređena bakljada. Povorku su u glavnom sačinjavali članovi »Zaštite« i to: motorizirane jedinice, satnije Konjanika (pješice), te pješačke čete. Na čelu povorke svirala je glazba Gradske električne centrale. Nakon što je povorka obišla glavne gradske ulice, zaustavila se je

pred stanom kume gospođe Josipe Maček. Tu je pjevačko društvo »Zvonimir« otpjevalo podoknicu.

Nakon bakljade nastavila se je svečanost u Malom kazalištu predstavom. Pred ulazom u kazalište postrojena je počasna konjanička četa, a pojedini konjanici dočekivali su ugledne uzvanike. Frankopanska ulica bila je krcata općinstvom, koje je oduševljeno pratilo tok svečanosti. U kazališnom predvorju dočekali su odličnike kazališni intendant dr. Julije Benešić, glavni kazališni tajnik dr. Slavko Batušić, ravnatelj opere Baranović i ravnatelj drame Mato Grković.

Konjanička četa zaštita. U prvom redu u sredini sjedi kuma gđa Josipa Maček.

U to stiže kuma barjaka gđa Josipa Maček, te bude od prisutnih oduševljeno pozdravljena. Isto tako je burno pozdravljen kasnije nadošli narodni vođa i podpretsjednik Kraljevske vlade dr. Vlatko Maček. On je došao u pratnji hrvatskih narodnih zastupnika i ostalih političkih prvaka. Glavni grad Zagreb zastupao je na svečanostima povjerenik Mate Starčević.

Na početku kazališne svečanosti odsvirana je »Lijepa naša domovina«. Zatim je pjevačko društvo »Zvonimir« odpjevalo Matzovu skladbu »Pred prijestoljem hrvatskog kralja«. Prvak naše drame Dubravko Dujšin recitirao je stavke iz govora dra V. Mačeka, održanog godine 1935 u počast uspomeni blagopokojnog Stjepana Radića, hrvatskog učitelja i vođe. Daljnje točke svečane ove predstave izveli su operna pjevačica gdja Nada Tončić, te operni pjevači: Milan Šepec, Mario Vlahović i

Šoštarko. Ovi su pjevali skladbe: Lisinskog, Hatzea, Zajca i Lucića. Tamburaški zbor »Radić« otsvirao je karišik. Naš Zagrebčanin Milan Šepec uz pratnju tamburaša »Radića« odpjevao je Prejčeve pjesme »Pozdrav Zagorju« i »Vu plavem ternaci«. Na sveopći zahtjev morao je dodati jednu kiticu ove tako lijepe pjesme.

Nakon tih izvedaba bio je odmor za vrijeme kojega su predsjednik Dr. Maček sa suprugom razgovarali sa odličnim prisutnicima.

Kao druga točka svečanog programa izveden je »Pobjednik« od Otona Oreškovića, riječi od Noberta Neugebauera. Ovu priredbu je dirigirao skladatelj Milan Asić. Time je kazališna svečanost završena.

U nedjelju 15 listopada već rano u jutro svrstala se velika množina općinstva diljem Deželićeve ulice, do crkve Sv. Blaža, da prisustvuje hrvatskoj narodnoj svečanosti, posveti zastave »Hrvatskog konjanika«. Pred samom crkvom svrstali se svečari Konjanici kao počasna četa, dok su pješačke čete građanske zaštite zatvorile potreban prostor pred crkvom. U to su se počeli sakupljati predstavnici Hrvatskog narodnog vodstva, kao i ostali odlični uzvanici. Među ostalim vidili smo podpretsjednika ing. Augusta Košutića, glavnog tajnika dra J. Krnjevića, ministra dra Torbara, gradskog povjerenika Starčevića, dra Reberskog i pretsjednika trgovačke komore dra Krasnika.

Pregled četa izvršio je najprije zapovjednik »Konjanika« Dragutin Belak. Iza toga je čete pregledao zamjenik vrhovnog zapovjednika Đuro Maršić. Iza 10 sati začulo se Deželićevom ulicom oduševljeno klicanje. Općinstvo pozdravljalo je kumu zastave gđu Josipu Maček, koja se je u okićenom četveropregu vozila u crkvu. Kuma je pregledala postrojene čete Zaštite, te ih pozdravila sa »Vjera u Boga«, našto su zaštitnici odzdravljali sa: »I seljačka sloga«. Kuma zastave gđa Maček pošla je u dupkom punu crkvu.

Svečanu misu odslužio je dr. Selec, koji je ujedno izrekao prigodnu propovijed, istaknuvši važnost svečanosti i znamenovanje barjaka »Hrvatskog Konjanika«. Za vrijeme crkvenog obreda ušao je u crkvu i sam pretsjednik dr. Maček, koga je sakupljeno općinstvo pred crkvom burno pozdravilo.

Po svršenoj misi zastavnik Palić je pred oltarom razvio zastavu. Zatim je barjak iznešen pred crkvu gdje ga je kuma gđa Maček okitila zlatnim lovor vijencem. Tom zgodom je izrekla kratak i srdačan govor. Zastavu preuzeo je podzapovjednik Zaštite Maršić, te ju uz kratak govor predao konjaničkom zapovjedniku Belaku. Ovaj je preuzme i predade zastavniku Paliću. Iza toga čina otpjevana je »Lijepa naša domovina«. Himnu pjevalo je i sakupljeno općinstvo, pa je to bio veoma svečan i dirljiv čas.

Pretsjednik dr. Maček sa suprugom odvezao se u svoj stan u Deželićevoj ulici. Pred kućom ostala je kuma gđa Maček. Kraj nje stajao je zastavnik sa posvećenim barjakom, te ostala tri konjanika iz prvog reda čete (koje vidimo i na prikazanoj slici). U mimohodu predvodili su čete zapovjednici Maršić, Belak, Kovačević i Leaković. Glazbe svirale su hrvatske budnice i davorije. Na prozoru drugog kata promatrao je mimohod pretsjednik dr. Maček, koga je općinstvo neprestano oduševljeno pozdravljalo.

Četa Konjanika sa barjakom u prvom redu.

Nakon mimohoda sakupili su se odlični uzvanici i konjanici u prostorijama »Konjanika« u Pierotijevoj ulici, gdje je priređena zakuska. Prisutan je bio pretsjednik dr. Vladko Maček sa gospođom, dr. Krnjević, ing. Košutić, povjerenik Starčević, dr. Krasnik, dr. Reberski, te brojni narodni zastupnici i politički pretstavnici. Za vrijeme zakuske svirao je kazališni gudalački orkestar. Prisutne uzvanike i Konjanike pozdravio je zapovjednik Dragan Belak. Tom zgodom zahvalio se svima, koji su doprinijeli da je ova narodna svečanost tako lijepo uspjela.

Poslije obligatnog dijela, zakuska se je produljila u nevezanom i drugarskom raspoloženju.

Vrijedno je spomenuti da su barjak Hrvatskog Konjanika izradile Milosrdne sestre Sv. Vinka (odjel za ručno vezivo). Vezenje barjaka je

umjetnički izrađeno. U sredini barjaka nalazi se hrvatski grb, sa žitnim klasjem i srpom. Na jednoj strani izvezen je napis »Budimo svoji, svaki na svom, branimo složno hrvatski dom.« S druge strane »Hrvatski Konjanik«.

I. U.

Prof. Dr. Eugen Sladović: (Nastavak)

VAŽNOST FUNKCIJA OBITELJI SA STAJALIŠTA DRŽAVNE I KOMUNALNE POLITIKE

Politička funkcija

Iz pomenute primarne biološke funkcije obitelji izlaze sve njezine sekundarne funkcije, koje se mogu označiti kao njezine socijalne funkcije. Među prvu socijalnu funkciju obitelji ubrajamo njezinu političku funkciju. Obitelj pretstavlja socijalnu zajednicu, u kojoj se oko majke i oca kao roditelja grupiraju nejaka djeca, koja su upućena na njihovu skrb, izdržavanje i odgoj sve do osnivanja samostalne vlastite egzistencije izvan roditeljskog doma. Roditeljski dom ili roditeljsko ognjište postaje središte obiteljskog života, a obuhvaća rad i skrb za održanje života roditelja i njihovog potomstva, odnosno sve one uredbe, koje služe toj svrsi. Razumljivo je, da je već u najprimitivnije vrijeme ljudske povijesti trebalo u obitelji provesti i održati organizaciju vlasti, koja je utjecala na samo držanje obitelji. Ta organizacija bila je potrebna za provedenje podjele rada unutar članova šire ili uže obiteljske zajednice (roda, plemena, bratstva, zadruge), koja je živjela na zajedničkom zemljištu kao i za obranu i zaštitu čitave obitelji od tuđih napadaja, grabeža i pljačke. Za održanje obitelji bile su potrebne zalihe različitih dobara, dobivenih izravno od prirode ili stečenih trudom i radom članova obitelji. Te zalihe dobara trebalo je već u primitivno vrijeme ljudskog razvitka braniti od napadaja sa strane onih, koji ih nijesu imali, ali su bili dovoljno jaki da ih otmu od onih, koji ih imaju. U tu svrhu bilo je potrebno voditi i borbu, i to ne samo sa većim brojem boraca, nego i s većom vještinom. Svi ti momenti utjecali su na stvaranje organizacije unutar same (uže ili šire) obitelji. U primitivno vrijeme postajali su vođama najvještiji u borbi, a to im je učvršćavalo ugled, moći i autoritet u čitavoj obitelji i prema vani. Na osnovi toga autoriteta razvio se u obitelji odnos nejednakosti, t. j. odnos podređenosti i nadređenosti, a to predstavlja prvu socijalno-političku strukturu i političku funkciju obitelji. Taj odnos ostao je sačuvan kroz sve epohe ljudskoga kulturnog razvitka sve do današnjeg dana, a pretstavlja trajan elemenat obiteljskog odnosa, jer se obitelj kao samostalna socijalna i pravna jedinica bez njega ne može održati. Nijedna ljudska zajednica ne može opstojati bez autoriteta, samo ovaj ne smije biti nametnut, nego se mora organički razviti iz same zajednice kao rezultat njezinog razvitka. Takav autoritet opstoji upravo u obitelji, jer izlazi iz moralno-religijoznoga obiteljskog poretka, u kojemu dobiva svoju posvetu time, što roditelji ljube svoju djecu, a djeca štuju svoje roditelje. Bez obzira na pitanje postanka države (t. j. da li nastale proširenjem ili ratom), danas one pretstavljaju politički uređene zajednice velikog broja na određenom teritoriju pod određenom vlasti. Autoritet moderne narodne države osniva se prvenstveno na zahtjevu moralnog zakona po kojemu se treba pokoravati njezinim razumnim i kulturnim nalozima (zakonima) radi održanja poretka i osiguranja kulturnog napretka.

Ljudima pripada odlučna nadmoćnost, jer umiju provesti kooperaciju i jer se u ljudskom društvu razvio osjećaj morala, dobrote, pomaganja i pravde, a time se stvorila ljudska kultura. No sva ta svojstva nije razvila država, nego obitelj. To vrijedi za najstarija vremena ljudske povijesti jednako kao i za sadanje vrijeme, a vrijedit će trajno doklegod bude opstojao čovječji rod na ovom planetu. Svi pokušaji države, koji su protivne teoretske planove namjeravali praktično provesti, pokazali su se dosad posve bezuspješnima. To pokazuje i najnoviji pokušaj u sovjetskom državnom sistemu.

S time je povezano pitanje o utjecaju obitelji na formiranje prava. Tako je primjerice Stammler[3] postavio pitanje, da li je pravo nastalo prvenstveno u obitelji kao trajnoj vezi muža i žene, roditelja i djece, ili ga je postavio pobjednik pobijeđenima, ili država... Postavlja se dakle pitanje, da li je pravo prvobitno nastalo u obitelji ili u državi. Ako se usvoji shvaćanje da pravo ne može ni nastati ni opstojati bez (izvan) države, nego samo po državi i u državi, onda je to pitanje bezpredmetno. No ako se usvoji shvaćanje »ubi societas, ibi jus« (gdje je društvo, tu je i pravo), onda se prvi počeci prava moraju tražiti u obitelji kao prastanici čovječjeg društva tako, da država nije stvorila pravo, nego ga je našla već izgrađenoga te ga je samo uzakonila, odnosno preformirala. Ako je pravo nastalo u obitelji, onda ono nije djelo državnog zakonodavca, nego mu ga je nametnula obitelj. Da je ovo drugo stajalište bliže realnosti može se prosuditi i po tome, što bi pravo drugojačije izgledalo da ga je obitelj pri-

[1] Jules Payot: Nauka o moralu (preveo Vlad. Spasojević). Beograd. 1925 str. 9 i sl.
[2] Josef Kohler: Lehrbuch der Rechtsphilosophie. (Dritte Auflage, neu bearbeitet von Dr Arthur Kohler). Berlin-Grunewald. 1923, str. 4. i sl.
[3] Rudolf Stammler: Wirtschaft und Recht nach der materialistischen Geschichtsauffassung. Eine sozialphilosophische Untersuchung. Drite Auflage. Leipzig. 1914, str. 287.

mila od države jer bi ova već u prvim počecima drugačije regulirala pitanje vlasništva i nasljednog prava.

No pored toga valja uvažiti, da pravne norme ne pretstavljaju ni jedini ni najglavniji regulator socijalnog života ljudi u zajednici, nego moral, koji podržaje koheziju individuuma od kojih sastoji država. Možda će se prigovoriti, da je moral difuzan[4], i da opstoji obiteljski, društveni, građanski, privredni, religijozni i individualni moral. Međutim individualni pojmovi o moralu ne smiju se načelno suprotstavljati društvenom (objektivnom) moralu a ako se konkretno s njime sukobljuju, društvo ih ne priznaje i zabacuje (kažnjava društvenim sankcijama). To vrijedi i za obiteljski moral koji je uvijek jači od individualnog morala.

U najstarijem (primitivnom) ljudskom društvu ne razlikuju se bitno različiti oblici društvenih pravila, a upravo taj momenat pokazuje njihovo zajedničko porijeklo. To znači, da su iz istog izvora nastali moral, religija, običaji i pravo, osim ako se usvoji shvaćanje (koje načelno zabacujemo) da pravo uključuje u sebi isključivo elemenat sile i da u njemu nema ništa moralnoga. No pravo je upravo kao jedan od moralnih faktora u uskoj vezi s religijom, a ne odvaja se od nje ni onda, kad se već prislanja na razvijenu političku vlast (organizaciju) već i tad traži njezinu pomoć. Veza između morala[5] i prava održaje se preko socijalne ideje, koja pokazuje da se u socijalnim odnosima na osnovi istovrsnih uvjeta (stalne suradnje i dodira) kod ljudi stvara istovjetnost naziranja, reciprocitet u međusobnom priznanju i poštivanju kao i određena solidarnost. Socijalna ideja obuhvaća prema tome istovremeno individualno i kolektivno pa se zbog toga kroz nju čovjek osjeća istovremeno i kao svoj i kao društven. Kod evropskih naroda vršilo je na formiranje morala najveći upliv kršćanstvo i obitelj formirana prema njegovoj osnovi.

Unutar obitelji razvijaju se socijalna svojstva po kojima nam se ona prikazuje kao prva i najvažnija škola za socijalno ponašanje i socijalni osjećaj. U obitelji uči se svaki čovjek od svoje najranije mladosti posluhu, vjernosti, spretnom izvršavanju tuđih naloga, poštivanje autoriteta roditelja itd., — a sve to pretstavlja eminentna socijalna svojstva, bez kojih se ne može održati nijedna druga politička ljudska zajednica. O pojmu države opstoje različita teoretska stajališta i različiti pokušaji da se odredi jedinstvenom definicijom. Državno-pravna znanost apstrahira od socioloških shvaćanja pa smatra državu onom zajednicom većeg broja ljudi na određenom teritoriju, kod koje predleži diferenciranje ljudi na one, koji vladaju, i na one nad kojima se vlada, a upravo u tom pogledu pripada obitelji

[4] Dr Đorđe Tasić: Uvod u pravne nauke (Enciklopedija prava). Beograd. 1933, str. 122.

[5] Dr Feodor Taranovski: Enciklopedija prava. Beograd. 1923, str. 103. i sl.

važna politička funkcija, jer se u njoj razvijaju i jačaju pomenuta socijalna svojstva.

Funkcija održanja tradicije i kultusa.

Obitelj je čuvar obiteljske i narodne tradicije kao i čuvar kultusa. Pod kultusom razumijeva se[19]) poštivanje roditelja, krvne zajednice (consanguinei) i domovine, a predstavlja važnu socijalnu pojavu ljudskog roda. Taj kultus manifestira se vanjskim načinom u životu i radu svakog pojedinca, i to naročito u formi pieteta prema mrtvim srodnicima prenašajući njihov spomen na kasnija pokoljenja, kao i prema narodnim herojima i mučenicima kao članovima šire obiteljske i narodne zajednice. Te tradicije sačinjavaju dio narodnog bića i važnu podlogu za razvijanje i održanje narodne svijesti i energije.

No kultus uključuje i živu vjeru o nadnaravnim (transcedentalnim) pitanjima i svrhunaravnom životu. Ženidbena i obiteljska zajednica predstavljaju najzgodniju formu za korespondenciju s Bogom kao nadnaravnim bićem i za održavanje religije (religijoznog kultusa). Obitelj i religija usko su međusobno povezani i jedno se bez drugoga ne može zamisliti.

Smrt prekida niti zemaljskog ljudskog života, ali ne prekida vezu duša. Duše članova obitelji povezane su međusobno vezama ljubavi i zahvalnosti, što se prenosi i na pokojnike. Iz obiteljske ljubavi izlaze najtoplije zrake života tako, da grobovi, koji kriju zemaljske ostatke milih pokojnika, ne predstavljaju samo uzrok žalosti, nego i izvor najveće snage, jer mrtvi ne dozvoljavaju živima da upropaste uže obiteljsko ognjište (obiteljski dom) ni domovinu kao izričaj realne široke narodne obitelji. Ideja štovanja pokojnika i kultus, koji se tečajem kulturnog razvitka čovječanstva razvio s time u vezi, daje snažan poticaj za čuvanje rođene grude i ideje slobode. Ako se uvaži spoznaja, da samo slobodan narod može živjeti životom dostojnim čovjeka i da samo socijalna pravica čini pojedince i narod jakima i zadovoljnima, onda iskače važnost obitelji kao čuvarice tradicije i kultusa. Historija pokazuje, da je konačno uvijek misao bila jača od grube sile, ali i činjenicu, da se samo žrtvama dolazi do sreće i zadovoljstva.

Čuvanju narodnih tradicija pripada golema važnost za održanje naroda i njegove svijesti. Narodni život mora se nadovezivati na narodnu tradiciju, koja je pojedincima ostavljena u baštinu od njegovih predaka, a koju je na nj prenijela njegova obitelj. Kad bi se prekinuo kontakt između sadašnjosti i prošlosti, ne bi se više moglo govoriti o narodnoj budućnosti, jer narodni život crpi svoje životne snage i sokove iz rada u sadašnjosti kao i iz baštine prošlih generacija. Ta spoznaja važna je za

[19]). Theodor Steinbüchel: Christliches Mittelalter. Leipzig. 1935., str. 123.

čisti politički rad i težnje određenog naroda, jer se u narodnom životu ne može i ne smije improvizirati u nijednum velikom narodnom pitanju, nego se svaka odluka i čin moraju oslanjati na temelje, koje je kroz stoljeća i generacije izgradio narod i očuvao u svojim obiteljima. Ta životna istina mora se uvijek uvažavati, ako se želi očuvati nit narodnog života i njegovi ideali. Tako se i hrvatska kultura i politika može uspješno izgraditi samo na temeljnim tradicijama hrvatstva, t. j. na baštini djedova i prošlosti. U toj tradiciji uključene su komponente, na kojima se mora izgrađivati narodni život, jer inače skreće stramputice i teško narodu, koji izgubi vezu s narodnom tradicijom, koja buduća pokoljenja upućuje i na stečeno iskustvo.

Karakteristika je ljudske kulture, da svaka generacija dalje živi u djelima, koje ostavi, a koja se u mnogom čuvaju obiteljskom tradicijom.

Hrvatski narod povezuje čuvanje tradicije sa »starim pravicama« »da jedan čovjek ne bude drugom rob ni sluga, da seljak bude gospodar na svojoj zemlji«. Tu se naglašuje »vjera u Boga i seljačka sloga« kao etički cilj i sredstvo, što sve mora odgovarati načelima morala i čovječanske pravde, i jer traži samo ono, što narodu pripada po božjim i naravnim zakonima. Upravo zbog čuvanja tradicije bio je hrvatski seljak uvijek pristaša, čuvar i branitelj demokratskog poretka, a da nije bilo »tvrdih seljačkih glava« teško bi sačuvali naše pravo. Tradicija usko je povezana s pojmom domovine. Sadržaj domovine i njezine idealitete divno je opjevao pjesnik u hrvatskoj himni »Lijepa naša domovina«. »Krasna zemlja, u kojoj mi živimo, i more, koje cjeliva naše obale, i mi svi ovdje i ostali naši, i naš milozvučni i sjajni stari i novi hrvatski jezik — i to je naša domovina. Sva naša prošlost, sadašnjost i budućnost, svi naši umnici, mrtvi i živi... i to je naša domovina. Sve naše patnje i sve naše slave, sve je to domovina naša! A tko da sve to ne ljubi?... Tko da sve to izda?« (Eugen Kumičić).

Dovoljno je kod nas Hrvata spomenuti blagdan Svih Svetih, koji zapravo pretstavlja blagdan čitave narodne zajednice kao velike narodne obitelji. Ideja zajednice, koja se nalazi već u židovskoj apokaliptici, dovedena je tek po kršćanstvu do potpunog izričaja. Kršćanska zajednica pretstavlja spoj sviju ljudi, koji svoj rad i mišljenje upravljaju prema istini da prema spoznatoj istini udešavaju svoj međusobni život i odnos naprama Bogu. U tom pravcu sačinjava potrebnu nadopunu nauka kršćanske vjere o vidljivoj crkvi sa značajem univerzalnosti kakav je inače u svijetu nepoznat, jer prelazi preko granica konfesije, naroda i država.

Ideja zajednice izgleda danas gotovo kao prepolovljena hipertrofičnim individualizmom. Ta pojava ne predstavlja za nas samo činjenicu, koja se sa zadovoljstvom ili negodovanjem uzima na znanje, nego poticaj za suzbijanje odnosnih štetnih posljedica, jer zajednica nije dar, koji pada

s neba, nego imperativna zadaća, koja se mora tek oživotvoriti. Razlog propadanja ideje zajednice sastoji naročito u okolnosti, da je u čovječanstvu u mnogom zatajila funkcija obitelji, koja je u vezi sa čuvanjem tradicije i kultusa. To treba i kod nas još jače oživjeti da se obistine riječi hrvatskog pjesnika »Rod bo samo koj' si mrtve štuje, na prošlosti budućnost si snuje«.

Obitelj vrši funkciju i na području čuvanja narodnog jezika. Jezik se razvio prvenstveno u obitelji, a narod je postao i ostao njegovim nosiocem. Po tome pripada jeziku važna politička funkcija. Jezik je neposredan izričaj narodne egzistencije u svome svekolikom šarenilu i mnoštvu često brojnih dialekata. Jezik je kulturan izričaj narodnog života i vrlo utjecajno sredstvo za formiranje naroda, a u sebi uključuje jedinstvo, koje usprkos svojih narječja povezuje množinu ljudi istog naroda nevidljivim zajedničkim vezama istih misli i osjećaja, koje se njime izražavaju. Narodni jezik pretstavlja (usprkos svoga gotovo dnevnog rastenja, promjene i razvitka) zrcalo prošlosti i novih sila narodnog i državnog života. Zbog toga ne zaostaje politička važnost jezika iza njegove kulturne važnosti, a njegovanje narodnog jezika smatra se političkom službom narodu. No upravo ti momenti pokazuju važnost obitelji za narodni jezik, jer ga ona čuva i njeguje. Obitelj je prva njegova škola jezika za sve potomstvo.

Pedagoška funkcija.

Obitelj je prva škola čovjeka. O tome nema nikakve dvojbe, da je pračovjek stekao svoju prvu izobrazbu u obitelji i da je njegov prvi i jedini učitelj bio otac i majka, jer u to vrijeme još ni nijesu opstojale škole za institucije, koje djeluju izvan obitelji. Škola, koja je za primitivnog pretstavljala njegova obitelj, crpila je pobude za svoj rad u obiteljskoj tradiciji. U obitelji sticao je čovjek kroz vijekove svoje prvo znanje i pod njezinim rukovodstvom primjenjivao ga je u praktičnom životu. Tečajem vremena izgubila je obitelj znatan dio te svoje pedagoške funkcije, jer ju zbog promijenjenih kulturnih prilika nije više mogla uspješno provoditi. S razvitkom kulture golemo se proširilo ljudsko znanje (znanost) i nastala je dioba zvanja, čije je vršenje skopčano s naročitim stručnim spremama, koja se više ne može steći u obitelji, nego samo u posebnim zavodima (školama), u kojima djeluju stručno spremni učitelji. Razumljivo je da roditelji ne mogu danas pružiti svojoj djeci mogućnost da steku znanje i spremu, koja ih osposobljuje za samostalnu privrednu egzistenciju, niti je njihova zadaća da čuvaju sve znanje, koje je čovječanstvo postiglo u određenoj epohi svog razvitka. Zbog toga prepustila je obitelj tečajem vremena određeni dio svoje pedagoške funkcije školi kao javno-pravnoj instituciji, koja se nalazi izvan obiteljskog sklopa, a čuvanje znanja zna-

nosti i znanstvenim akademijama. No usprkos toga ostala je obitelj i danas čuvarica i prenašateljica onog znanja, koje ćemo badava tražiti u knjigama i folijantima, a koje sačinjava inponderabilija života i koje se ne može steći izvan obiteljskog kruga ni kaserniranjem. U obitelji stiče dijete i danas, — pored različitih vrsta nižih, srednjih i viših škola i znanstvenih institucija, — dobar kućni odgoj, elemente morala i čestitu građansku naobrazbu o shvaćanju samog života, karakter i sve ono najelementarnije, što čovjeka čini čovjekom, a što mu ne može trajno ucijepiti nitko osim zdrave i čestite obitelji. To se najbolje opaža kod zapuštene djece, koja nemaju sreće da uživaju domaći odgoj, nego su prepuštena ulici i isključivo školi, jer sama škola nije u stanju bez pomoći roditeljskog doma izlučiti sve štetne posljedice, koje danas sa sviju strana utječu na djecu. Po tome je obitelj i danas zadržala znatan i prevažan dio svoje pedagoške funkcije, koja je od neprocjenjivih važnosti za društvo, narod i državu, jer ovima nije svejedno kakva je omladina na kojoj konačno ostaje i narod i država.

Vrijednost vlastitoga obiteljskog doma spoznaje čovjek najjače u onim događajima, kad ga izgubi ili dođe među strane ljude. Tragično je za čovjeka, koji nije nikad u životu iskusio toplinu i čar domaćeg ognjišta, i kojega nijesu u najmlađim godinama pratile ljubav i pažnja roditelja, jer je prikraćen u najvišim duhovnim dobrima, koja uključuju u sebi nesebičnost, požrtvovnost, njegu, mir, tišinu i sigurnost. Dom je jedino mjesto, u kojemu može mladić i odrastao čovjek odložiti sve teško i nezgodno te s lica skinuti lažnu krinku s kojom inače možda silom prilika dolazi u dodir s drugim ljudima izvan domaćega kruga. U domu može čovjek ojačati duh i samopouzdanje, jer je to hram mira odijeljen od bučnog tečaja dnevnoga i uličnog života, u kojemu se osjeća posve slobodan i svoj. Čovjek, koji je prve dane radosti i iskustva proživio u obiteljskom domu i u njemu liječio duševne boli i rano vođen nježnom rukom rođene majke, postaje sposoban za kasnije osnivanje vlastitog doma i svojoj obitelji pružiti sve ono, što je u svojem domu primio u svojoj mladosti noseći trajno sobom vrednote stečene od svojih roditelja. Razumljivo je, da u tome leži ogromna odgovornost na majci, koja je u mnogom odgovorna za kasniji život svog djeteta. Majčin poziv skopčan je zato s mnogo samozataje, ali u njemu se krije i najveće zadovoljstvo majke. Materinstvo uzdignulo je ženu na najviše i najčasnije mjesto u životu naroda i čovječanstva, ali joj je podjedno nametnulo odgovornost i najveće dužnosti. Majčinu ljubav ni skrb roditeljskog doma ne može nikad zamijeniti nikakva pa ni najsavršenija državna institucija.

Obitelj je pozvana da snažno utječe na formiranje ljudskog karaktera, na koji neposredno utječe milieu. Kad određeno lice postigne vrhunac u formiranju volje, kaže se, da je steklo (da ima) karakter. Pojam karaktera uključuje svjesno i stalno uzajamno djelovanje sviju glavnih strana čovječjeg bića (predodžaba, osjećaja i vanjskih manifestacija). Stari i srednji vijek nijesu razvili potpuno odgovarajući izraz za označenje pojma karaktera, nego je u vulgarnom životu zadovoljao izraz »ἦθος« i »mores«, a u filozofskom razmatranju »ἕξις« i »habitus«. Kad se danas govori o karakteru postavlja se težište na individuuma, dok u starom i srednjem vijeku nije poznavalo takav individualni karakter. Čitav odgoj u starom vijeku bio je politički, a u srednjem vijeku staleški, a pojedinac prisvajao si je građanski način života (običaja), dotično staleški način života (mos, ἤθη) po kojima se morao trajno vladati (ἕξις, habitus), i u tome je sastojao vrhunac formiranja njegove volje. U novije vrijeme jače se razvio individualitet. Ali u svim epohama ljudskog razvitka najjače je na sve to utjecala i danas utječe obitelj.

Upravo danas, kad se jače naglašuje velika važnost obitelji za narodnu i državnu zajednicu, iskače sve jasnije, da su primarno posve privatne sfere sviju ženidbenih pitanja i odnosa radi svojih efekata za narod i državu spojene sa sferama javnog interesa. Ti efekti tiču se čitavog niza odnosa, a naročito odgoja. Ako se odgoj smatra najpotpunijom i najugodnijom službom narodu i državi, onda je jasno da roditeljima i obiteljskom domu pripada kod toga najjači udio. Priprema budućih državljana za njihovo odgovorno zvanje pretstavlja najodgovorniju funkciju, koju vrše roditelji prema svojem naravnom pozivu. Možda bi se moglo prigovoriti, da bi se za vršenje te funkcije roditeljskog odgoja u sadanjoj epohi kulturnog razvitka morali budući očevi i majke pripremati prije stupanja u ženidbeni vez, i da bi država morala skrbiti za takvu pripremu i upućivanje djevojaka u njezin budući uzvišeni poziv majke. No to su više vanjski i tehnički momenti, dok majčina ljubav nastaje sama sobom. Odgoj u obitelji pretstavlja sretstvo za formiranje karaktera, i to putem zajedničkog života u obiteljskoj zajednici (ugled) i praktične spoznaje moralnih životnih zakona narodne i ljudske zajednice. Obiteljski odgoj nije indirektan (putem nastave), nego izravan, jer obuhvaća neposredno čitavu ličnost individuuma.

Historija pedagogije upućuje nas, da je škola nastala radi praktičnih potreba i različitih pobuda. No danas služi prvenstveno za opće obrazovanje sviju članova određenog naroda u pravcu humaniteta prema načelu socijalne pravde. Time što je država preuzela na sebe gotovo čitavu skrb za organizaciju školstva, nastoji izvršiti svoju kulturnu misiju. No u toj etatizaciji uključene su i određene pogibelji, koje pretstavljaju totalitarne težnje države. Načelno treba da škola nadoveže svoje djelovanje tamo, gdje obitelj kao prirodni odgojni faktor ne može udovoljiti suvremenim potrebama života. Obitelj je naime prirodni odgojni embient, u kojemu djeluju mnogobrojne vidljive i nevidljive pokretne sile koje utječu na

intelekt, mišljenje, ćud i formiranje buduće samostalne ljudske ličnosti. No pošto sve to ne dostaje za potpuno uključenje individuuma u današnji komplicirani društveni, privredni i politički život, mora škola kao državna institucija pomagati obitelj zadovoljavajući svojim uzgojnim i kulturnim svrhama služeći također izgradnji socijalne i kulturne ličnosti. Zadaća suvremene škole[20]) ne sastoji samo u tome, da mladež pouči u znanju, nego i u prosvjećivanju i oplemenjivanju njihove duše i srca, da probudi u njoj kult poštenja i čestitosti, razvije smisao i volju za rad i stvaranje, organizaciju, kooperaciju i solidarnost tako, da mladež spozna, da se opstanak društva i naroda ne može ni zamisliti bez morala kao podloge čitavoga kulturnog razvitka.[21])

Država mora nastojati da kod provađanja svoje prosvjetne politike ne dođe u sukob s pravom roditelja na odgoj svoje djece. Mogućnost toga sukoba ne znači, da roditelji odbijaju prosvjetu i školu, jer oni naprotiv traže da se podigne prosvjeta, uvjereni da o tome ovisi budućnost njihove djece, ali kod toga paze i na školsku organizaciju i na način školskog rada. Obitelji sadanjeg vremena shvaćaju, da se odgoj djece, — koji se prvobitno razvio kao isključivo obiteljski odgoj, i tek postepeno prešao u državni organizirani obligatorni školski odgoj, — ne može danas više vršiti isključivo u njima samima, jer ne mogu na djecu prenijeti obilje potrebnog znanja i spremu, koja je potrebna za osnivanje samostalne životne egzistencije. No obitelji su svjesne svoga naravnog prava i činjenice, da obiteljski odgoj nije nikad izgubio svoju primarnu važnost. Svi ti momenti iziskuju provedenje zgodne kombinacije obiteljskoga i državnog odgoja. Država nastoji to postići na različite načine. No upravo zbog toga, što moderna država kao organizirana pravna i politička zajednica nastoji na osnovi vlastitog prava unaprijediti kulturu i provesti borbu protiv nekulture, mora pogodovati obiteljski odgoj, jer ovaj pretstavlja njezin najbolji temelj. Država nastoji saradnju s obiteljima na odgojnom području provesti na različite načine. Obitelj pak očekuje od države djelotvornu pomoć naročito u pitanjima, koji su spojeni s ozbirom zvanja, koje se danas ubraja gotovo među najvažnije probleme omladine, pojedinaca, obitelji, naroda i države. Za mladog čovjeka je vrlo važno, da se uzgaja i sprema za rad i djelatnosti u zvanju, za koje je stvoren po svojim tjelesnim i duševnim svojstvima (talent) i za koje osjeća posebnu sklonost. U pravilu teško je sve to jasno spoznati kod mladog čovjeka pa roditelji često muče veliku muku s time, za koje će životno zvanje izobraziti svoju djecu. Roditeljima zadaje kod toga znatne brige već sam izbor zgodnoga

[20]) Dr. A. Gavela: Savremena škola (Nova Evropa. Zagreb. Knjiga IX, broj 11 od 11 IV. 1924, str. 327).

[21]) Goudoume S.: La moral en el hogar y en la escuela (El Monitor da le Education comun. Buenos Aires. Ano LIII-1933, str. 731—732).

školskog tipa, koji služi za prednaobrazbu, jer ih u pravilu ne poznaju, ili ne poznaju njihove razlike, a na to utječe mnogo i često neobjektivno prosuđivanje škole i nastavnika po roditeljima. Ta neobjektivnost može se razumjeti (i ako se ne može opravdati), jer roditelji imaju pred očima samo svoje dijete, kojemu posvećuju svu svoju ljubav (a ova je često slijepa), dok nastavnik radi s velikim brojem učenika i o njima stiče mnogo jasniji i objektivniji sud od njihovih roditelja. No kad je dijete već upisano u određenu školu pa zaostaje u učenju, nastaju mnoga razočaranja i prigovori protiv škole i nastavnika, nezadovoljstvo, bježanje djece od škole i na žalost njihovo često proletariziranje. Drugi put nalaze se roditelji pred teškom odlukom kad treba da odrede izbor zvanja za praktičan život svoje djece. Kad dijete izađe iz pučke, građanske ili srednje škole, nalazi se prema mnogo nepoznanica: o vrstama različitih društvenih poziva i zvanja, o mogućnostima osnivanja samostalne egzistencije u njima itd. Tu pomaže roditeljima moderna institucija savjetovanje pri izboru zvanja, koja se uglavnom osniva na psihotehničkom ispitivanju. Takvo ispitivanje dovodi često do znatnih iznenađenja za roditelje i djecu i razara mnoge iluzije, ali je važno zbog toga, jer se tu prvi put ljudi upućuju isključivo na njihove sposobnosti i sile. Država mora svim silama unapređivati takvo savjetovanje i pomagati roditelje u svim prilikama, kad se to tiče određivanja zvanja njihove djece, a njezinih budućih državljana.

Narodnoj prosvjeti pripada danas ogromna kulturna i politička važnost. Nijedna narodna politika ne može danas uspjeti bez prosvjetne podloge, jer samo narod, koji je probuđen suvremenom prosvjetom i znanjem, može pretstavljati jezgru za svaki narodni pokret. Zato treba svakom članu naroda omogućiti put prosvjeti, jer se samo duševnim oružjem može uspješno provoditi politička organizacija i štititi politička i državna sloboda. To se može najsigurnije postići sistematskim i strpljivim radom oko općega kulturnog podizanja naroda uvjeravajući ga, da samo kulturan narod može oživotvoriti svoje političke težnje. Kod svega toga mora sudjelovati i obitelj.

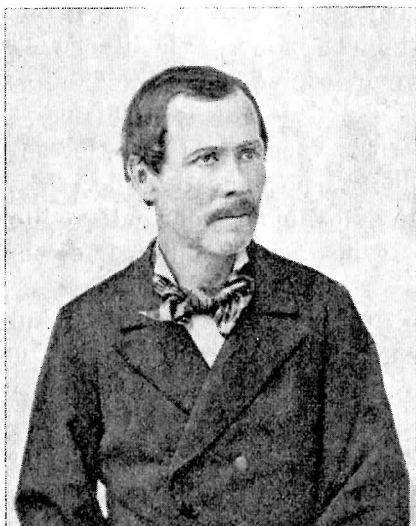
(Nastavit će se)

Ivan Ulčnik:

FRANJO PRIKRIL

(Crtice iz našeg starog teatra)

Starije zagrebačke generacije, a naročito ljubitelji našeg gornjogradskog kazališta, sigurno se dobro sjećaju imena Prikril. A kako i ne bi kada je ovo ime usko povezano s našom starom teaterskom hižom. Franjo Prikril započeo je karijeru u onoj staroj a često i otrcanoj garderobi, a neka njegova djeca uspeše se na pozornicu, da na njenim daskama svom rodnom gradu dadu ono, što su samo mogli.

Zagrebačka prošlost obitelji Prikril počimlje sa »štamhalterom« Franjom Prikrilom, koji je došao u Zagreb oko g. 1853 kao vojnik, navodno iz Beča sa generalom Rudolfom barunom Schmitburgom.[1]) Prikril je nekoliko godina služio u vojsci, zatim je u Zagrebu radio kao krojački pomoćnik.

Na 26 rujna 1860 pristupa Franjo Prikril pred slavni zagrebački magistrat pred tadanjeg senatora Ivana Kindersbergera, te u zapisnik kaže

[1]) Rudolf Barun Schmidburg služio je u Zagrebu, kod c. kr. vojno-građanskog gouvernementa u svojstvu gouverments-adjutanta. Po činu bio je tada pukovnik (»Universal Militär und Wirtschafs kalender« iz 1854).

U Zagrebu se barun Schmidburgu rodilo dvoje djece. Godine 1853 kći Evelina, godine 1856, sin Herman. Barun Rudolf Schmidburg umre 1902 kao generalmajor.

slijedeće: »Ja sam izučen krojački kalfa, te ujedno i izsluženi vojnik, kao što moj otpustni list »abschied« svedoči. Budući sam se kanio u ovom gradu nastaniti, i krojački obrt na svoju ruku izdržavati, to si uzimam slobodu oto slav. grad. poglavarstvu ovime ponizno najaviti, da mi ovo verhu ote moje prijave dotičnu obrtnicu najmilostivije izdati blagoizvoli.« Ispod svog potpisa na zapisniku Prikril naznačuje da stanuje u »Bräjergasse« No 93 (danas još ta kuća postoji u Basaričekovoj ulici pod br. 12).

Na temelju Prikrilove zapisničke molbe, izdana je istome krojačka obrtnica od 1 listopada 1860. U obrtnici je zabilježeno, da se je Franjo Prikril rodio 17 veljače godine 1828 u Chvalkovitzama kraj Brna u Moravskoj.

Gradsko poglavarstvo ustupa prepis obrtnice krojačkom cehu na ruke »cehmeštra« Tomaša Supančića sa napomenom: »Dostavlja se krojačkom cehu na varoškoj strani znanja i utelovljenja radi.« Nakon toga upisan je Prikril u knjizi obrta na strani 5, stavka 68. (Gradski arhiv br. 3929-1860.)

U kasnije doba Prikril se pohrvatuje, odbacuje sa češkog slova ř kvačicu, i piše se »Prikril«.

U krojačkom poslu bio je Prikril vrlo vješt, zato je imao, kako se tada reklo »nobl« mušterije. Pravio je odijela za odjelnog predstojnika zemaljske vlade Roberta Zlatarovića, vladinog savjetnika Janka Jurkovića, zemaljskog praljećnika dra Josipa Schlosser-Klekovskog, velikog župana Ljudevita pl. Vukotinovića, Ferića, Hinterhobera, javnog bilježnika dr. Antona Rojca, te za druge mnoge ugledne građane.

Uz građansku krojačnicu počeo je Prikril krojiti i kazališne kostime. Konačno se toj struci sasma posveti. Prije Prikrila bio je kazališni garderobier krojač Dragutin Kras. On je za garderobiera potvrđen po kazališnom odboru na sjednici 12 listopada 1864. U mjesecu svibnju 1869 Kras se na tom mjestu zahvali, što je kazališni odbor na sjednici 5 svibnja 1869 uzeo na znanje. Za vrijeme druge uprave intendanta Josipa Kneizla god. 1881, pređe Prikril kao »garderobier« stalno u kazališnu službu. Doskora je imenovan nadgarderobierom. Potrebno sukno i ostali pribor ponajviše je kupovao u trgovini Baumgärtnera na Jelačićevom trgu, a ponešto i u trgovini Nosana u Ilici (danas broj 10). Uzorke po kojima je Prikril izrađivao kazališne kostime, dobivao je iz Beča.

U starom kazalištu nije bilo mjesta za garderobijersku radionu, zato Prikril sva kazališna odijela izrađuje kod kuće u Pivarskoj ulici, gdje je uredio radionu kazališnih kostima. Tu je često radilo 5—6 radnika.

Prikril bio je u dokolici dobar pjevač baritonista. Isto tako je njegova supruga Marija[2]) dobro pjevala. Njihov dom orio je od pjesme ponajviše

[2]) Glasom popisa pučanstva obavljenog mjeseca studenoga 1857 Franjo i Marija Prikril stanovali su u času popisa na Gornjem gradu broj 108 (sada Mletačka 10), u kući građana Baboka.

češke, ali su pjevali zato i hrvatske budnice. Osobito bi skladno pjevali onu češku:

»Pepiček po ajku hodi
Maminku za ruku vodi.«

Jedan živući Prikrilov poznanik, a koji se dobro sjeća raznih dogodovština staroga teatra, priopćio nam je jednu zgodicu, koju je Prikril »spelal«, a bila je na šalu i veselje drugima. Prikril je kao kazališni garderobijer imao dužnost da se brine i za razne manje rekvizite, koji kod predstave služe, kao sablje, puške, zastave i slično. Tada nije bilo posebnog rekvizitera kao danas, već je rekvizite morao garderobijer Prikril pravodobno priskrbiti. Kada bi se u ono doba davala Zajčeva opera »Nikola Šubić Zrinski« u jednoj slici bi redovito Fritz Plemenčić[3]) na pozornicu došao kao turski vojvoda sa turskim barjakom. Taj barjak nije bio od tkanine, već od konjskoj repa na dugoj »tangi«.

Prigodom jedne predstave opere »Zrinjskog« opet je Fritz Plemenčić trebao da s konjskim repom osvane na pozornici. Već se približavao čas scene a Prikril ne može naći konjski rep, da ga »paši« Plemenčiću izruči. Nastade potrka za zametnutim repom. Prikril traži i bježi po pozornici i između kulisa viče u njemačkom jeziku kojim se najviše služio: »Wo ist der Schweif von Plemenčić!« Ovaj usklik ponovio je Prikril nekoliko puta, a kako se je kod toga uzrujao, to su poklici bili sve glasniji, pa je Prikrilovu po češku otegnutu njemštinu čak čulo i općinstvo u gledalištu. »Der Schweif von Plemenčić« konačno se našao i situacija je bila spašena.

Marija Prikril rođena je u Reichenburgu u Sloveniji godine 1832. U tom stanu rodio se sin Franjo 18 studenoga 1855 i kći Marija rođena 27 listopada 1856. Sva ostala Prikrilova djeca rođena su kasnije u Pivarskoj ulici broj 93 (sada broj 12).

God. 1857 bio je vlasnik kuće u Pivarskoj ulici 93 Simun Bužina. Od njegovih nasljednika kupio je tu kuću Andro Šuler, upravitelj nekadanjeg Petrovog kupališta, dobro poznatog pod imenom »Petersbad«. Ovo se kupalište nalazilo u današnjoj Medvedgradskoj ulici, ispod novoveške kapelice »Sedam žalosti«.

3) F r i t z P l e m e n č i ć izučio je kod svog oca postolariju. Kako je imao dosta lijep tenor, a izim toga volju da pođe u kazališne redove, to je napustio »šoštariju« i posvetio se pozornici. Nastupao je u manjim dramskim ulogama, a pjevao je i u opernom zboru. U tadanjem Zagrebu naročito na gornjem gradu, Plemenčić bio je voljen radi svoje vesele ćudi. Za vrijeme ljetnih praznika stalno je bio na Savi, gdje je marljivo ribario. Ujedno je na kupalištu dobrovoljno vršio dužnost »schwimmajstera« (učitelja plivanja).

Umro je 8 svibnja 1888 u 52 godini od sušice. O njegovom ocu Franji Adelsbergeru, gornjogradskom postolaru, te o starijem bratu J o s i p u, koji si njemačko prezime Adelsberger promjeni u hrvatski »Plemenčić« pisali smo u »Zagrebu« br. 5 1936.

J o s i p P l e m e n č i ć bio je odličan član našeg starog teatra, naročito kao komičar. Šenoa ga nazivlje »jedinim komičarom na slavenskom jugu«. Na našem kazalištu počeo je pod rukom svog učitelja Josipa Freudenreicha god. 1863. Na pozornici bio je marljiv, gotovo neumoran. Glumio je do zadnjeg dana svog života, kojeg mu nesmiljena sušica skrati u najljepšoj muževnoj dobi od 40 god. Umro je 11 travnja 1876.

Naravno je taj Prikrilov »der Schweif von Plemenčić« prouzročio veseli smijeh, ne samo na pozornici, već i kod prisutnog općinstva. Kroz dugo vrijeme zbijale su se šale od »Schweifa von Plemenčić«, kako na račun Prikrilov tako i na Plemenčićev. Ova šala nebrojeno puta se spominjala i u gornjogradskim birtijicama, kamo bi Prikril i Plemenčić sa svojim društvom poslije pretstave, rado na čašicu otišli.

O Prikrilu znao bi mnogu šalu pripovijedati njegov savremenik, a još danas u visokoj starosti i u dobrom zdravlju živući zagrebački građanin Ivan Schneider. On je Prikrila kao i njegovu obitelj dobro poznavao. Schneider bio je u mlađim godinama kroz mnogo godina guslač kazališnog orkestra. Dobro se sjeća čestih zgoda u kojima je pokojni redatelj Josip Freudenreich »tatička« Prikrila izvrsno oponašao u njegovom izmješanom hrvatsko-češko-njemačkom izgovoru. Prikril nije naime nijedan jezik sasma točno govorio. U potrebi služio bi se riječima koje su mu brzo na pamet došle, bez obzira iz kojega su jezika one bile. Freudenreich je naravno kao glumac bio vješt oponašanju, ali izim toga imao je naročiti dar da svakog u krivom izgovaranju i mješanju jezika vjerno oponaša, pa od tih Freudenreichovih šala nije ostao ni Prikril pošteđen. Tatička Prikril nije se na Freudenreichove šale mnogo ljutio, ali nije ni nastojao svoj izgovor »gramatički« pročistiti. U ono doba nije se u Zagrebu toliko pazilo na čisti izgovor, a to je Prikril dobro znao.

Franjo Prikril umro je 6 svibnja 1908. Ostavio je više djece. Danas jedino živi kćer Marija udova Crnadak. Njezin ćemo životopis priopćiti opširnije. Ostali su svi poumrli.

Najstariji je bio sin F r a n j o rođ. 1855, služio je kao viši činovnik kod hrvatskog ministarstva u Budimpešti gdje je umro 1913. D r a g u t i n rođ. 1859 umro je 1911 kao županijski tajnik. Ostavio je sina dra Dragutina Prikrila, pravnog referenta kod društva »Merkur«. T e r e z i j a udala se za profesora Nikolu Omčikusa. Nakon smrti supruga stupila je u kazalište, gdje je kroz mnogo godina djelovala u manjim ulogama. Umrla je 23 listopada 1917. Ostavila je kćer Savku, koja je također bila član našeg kazališta. J o s i p rođ. 1865 bio je najprije učitelj, a kasnije postade profesor gimnastike na zagrebačkim srednjim školama. Bio je stručni pisac za gimnastiku. Umro je 1 veljače 1919. Ostavio je sinove: Ing. Božidara, koji je više godina upravljao zagrebačkom električnom centralom, zatim ing. Zlatka koji službuje kod električne centrale na Sušaku. Josip Prikril bio je oženjen sa Anom kćerkom Josipa i Ane Gmaz, poznate zagrebačke obitelji iz Ilice br. 32. I v a n N e p o m u k rođen 1868. Nakon svršene niže realke pripremao se za kazalište. Međutim je morao u vojsku, te je služio kod domobranstva. Nakon vojne dužnosti pređe kazalištu. Radi dugotrajne bolesti nije se ipak mogao posvetiti kazališnoj umjetnosti. Ivan bio je starijima Zagrebčanima poznat, a naročito onim gornjogradskim. Bio

je zabavan i uvijek dobro raspoložen. Svi smo ga nazivali »Pupi Muki«. (Krsno mu je ime bilo Ivan Nepomuk ili skraćeno »Muki«.) Umro je na zagrebačkoj klinici 25 studenoga 1921. August rođen 1868, posvetio se vojničkom staležu, gdje je dotjerao do časti domobranskog potpukovnika. Umro je u Zagrebu 12 rujna 1927. Aleksander rođen 1871, bio je vladin geometar. Umro je još prije rata u Štitaru.

Ing. F. Š.:

ČUVAJMO ŠUME I PERIVOJE, ŠTITIMO PTICE PJEVICE

Naš članak u reviji »Čuvajmo šumske perivoje grada Zagreba« našao je odjeka u svim pa i u najširim slojevima građanstva grada Zagreba, pa su se na naše izvode osvrnuli opširno i ugledni naši zagrebački dnevnici.

Obzirom na važnost ovog pitanja za dobrobit građanstva kao i kulturni ugled našeg prelijepog grada Zagreba, obrazložiti ćemo, koje dužnosti imadu provesti mjerodavni na upravi grada za:

uređenje i obnovu gradskih perivoj-šuma i nadzor privatnih šuma;

tehničke naprave i zaštite od bujica u gorskim potocima;

zaštitu ptica pjevica i čišćenje biljnih štetočina u perivoj-šumama i voćnjacima, i konačno kako bi se imalo stručnim savjetom kao i sadnicama pripomoći privatnicima u cijelom gradu, da si što ljepše ukrase svoje cvjetnjake i perivoje.

Upravo sada u vrijeme kada je ostvarena vjekovima očekivana politička, gospodarska i kulturna samostalnost Hrvatskog naroda, ostvarenjem sjedinjene domovine Banovine Hrvatske, trebamo na svim poljima kulturnoga rada i stvaranja zaposliti najsposobnije kulturne radnike i najvještije stručnjake. Po našem dubokom uvjerenju biti će u našem Zagrebu pored ostaloga i perivoj šume ogledalo našeg kulturnog rada i stvaranja u skoroj budućnosti. U pitanju ispravnog nadzora nad privatnim šumama na području grada Zagreba ističemo, da je upravo zadnji čas, da se privatnim šumama posveti potrebna pažnja i briga.

Ove privatne šume sa gradskim perivoj-šumama čine jednu cjelinu. Njihovo smo žalosno stanje izložili u posebnom članku, te je suvišno pobliže isticati o tom ovdje, nu ipak moramo tom prilikom spomenuti šikaru od korova i trnja u Vončinovoj ulici, koje se proteže s obe strane ove ulice u površini od nekih 6—7 jutara, te po svom sadanjem zapuštenom obliku nikako ne služi na ugled grada Zagreba. Ako bi se ova površina pošumila biljkama crnog bora ili bagrema, to bi ta šumica imala visoku vrijednost i znatno bi podigla prirodnu ljepotu onog dijela grada.

Uslijed krčenja privatnih šuma po strminama nastaju vododerine i puzanje tla, kojih puzavica ima već na žalost na mnogo mjesta, što je velika neprilika za sadanje vlasnike, koji su, ne poznavajući puzavost tla, na njima podigli svoje domove. Naročito do jačeg izražaja dolaze štete od poplave naših gorskih potoka, koji ugrožavaju ceste i puteve, zamuljuju gradske kanale i tako prouzrokuju osjetljive izdatke za grad i za građane za njihovo često čišćenje.

U potocima Tuškanec, Kraljevec, Goljak i Jelenovec podignute su pred nekoliko godina drvene zaštitne brane, koje predočuju preventivne tehničke građevine za spriječavanje naglog oticaja vode. Uspjeh toga podhvata je veoma vidljiv. Iza tih pregrada u potocima i jarugama zaustavlja se mnogo mulja i lišća, tako da se dno potoka diže do visine pregrade. Snaga brzine vode se slomila, te ona padajući sa visine jedne pregrade, počima iz nova teći sa najmanjom brzinom do slijedeće pregrade. Na taj način voda u potocima ne kopa korita i njegove se obale više ne ruše u potok kao prije bez pregrada. Da se po započetom načinu nastavi sa takovim tehničkim radnjama, to bi se dno ovih potoka znatno podiglo i izravnalo. Velika količina potočnog materijala ostala bi u šumi i ne bi ga voda odnašala u gradske kanale.

Odnosne pregrade moraju se ali stalno držati u dobrom stanju. Uslijed zadnjih proljetnih kiša popustile su mnoge pregrade u potocima i jarugama. Na žalost na njihovom popravku nije se ništa poduzimalo. Taj rad po svojoj prirodi spada u dužnost samo šumara i inženjera-bujičara, a nikako ne pod nadležnost i upravu gradske vrtlarije, gdje nema potrebnog stručnog iskustva i znanja.

Budući da se dižu do dna potoka mnoge privatne šume, koje se naglo ruše u potok, to je prijeka potreba, da se povedu pregovori sa vlasnicima tih šuma, da ovi uz potok u izvjesnoj potrenoj širini odstupe neku površinu od svojih šuma gradu ili da nose dio troškova za podizanje i uzdržavanje potrebnih potočnih brana i pregrada.

U pitanju zaštite ptica pjevačica i biljnih štetočina svraćamo pažnju gradskoj upravi na potrebu trovanja vrana i svraka, te trebljenje imele (lijepak) sa stabala hrasta i voćaka.

U prirodi postoji neka ravnoteža između bilina i životinja. Ta se ravnoteža često poremećuje na štetu čovjeka. Biline služe čovjeku i životinjama za hranu i za zaštitu. Sve gusjenice, osim one svilenog prelca, štetne su čovjeku. Glavni tamanitelj gusjenica jesu ptice pjevačice, koje ih tamane u ogromnim količinama, a glavni neprijatelj ptica pjevačica jesu vjeverice, vrane i svrake, koje su osim toga i veliki neprijatelj sitnoj divljači. Vrane i svrake živu u ogromnim jatima na području grada Zagreba, one gnijezde u krošnjama stabalja gradskih drvoreda i perivoja. Upravo je čudno da se nije ništa poduzimalo do sada protiv ovih štetočina.

One se tamane strijeljanjem, razaranjem njihovih gnijezda i trovanjem pomoću fosfora. Ako se u obzir uzme da na području grada Zagreba vrši službu čuvanja polja i šuma 9 gradskih službenika, koji nose i lovačke puške, te ako se predpostavi, da bi svaki od njih godišnje ustrijelio samo 30 ptica grabilica, to bi se njihov broj znatno umanjio, a uporedo time znatno bi porastao broj ptica pjevačica. To osoblje moralo bi se upotrebiti i za tamanjenje ovih grabilica.

Trovanje vrana i svraka pomoću fosfora vrši se na dva načina. Prvo u zimi: volovska se krv pomiješa sa emulzijom fosfora i stavi na kupove gnoja, koje ptice zimi čeprkaju i tako pojedu i stavljenu meku otrova. Osim toga u ljetu: kokošija se jaja otruju sa fosforom i postave dva do tri u gnijezda na poljima. Po svom prirodnom nagonu ptice grabilice traže ptičja jaja i kada nađu ova kokošija požudno ih proždru. Jedan i drugi način sigurno je sredstvo za tamanjenje ovih grabilica. Pticama pjevačicama mnogo štetuje i razuzdana mladež, koja razara gnijezda, vadi jajašca i mlade ptičice. Škole, društva i druge ustanove morale bi upućivati mladež da čuvaju i štite ptičice.

U pogledu trijebljenja biljnog štetočina napred pomenute imele ili lijepka moramo istaći da je prijeka potreba da se voćke, hrastovi i druga stabla po perivoj-šumama, zaštite od ovog nametnika, koji siše njihove zdrave životne sokove i tako slabi njihovu životnu otpornost. Taj se nametnik u velikoj mjeri raširio na području grada Zagreba te je upravo čudno da se još kod nas nije niti pokušalo kako bi se uništio taj nasilnik. U naprednim državama zapadne Europe taj se posao odavna obavlja i u najneznatnijim selima, te se tamo ne nalazi ni izdaleka toga nametnika u onoj mjeri kao kod nas.

Moglo bi se još mnogo primjera spomenuti, što bi sve trebalo učiniti u pravcu očuvanja i njegovanja perivoj-šuma. Nije to međutim potrebno, jer smatramo, da je dosta i ovo što smo ovdje naveli.

Uprava grada morala bi svakako po svojim stručnjacima nastojati i pripomoći i privatnicima na cijelom području grada da si svaki građanin, koji posjeduje cvjetnjak i perivoj ovaj uredi i usavrši. Gradska vrtlarija morala bi ili besplatno ili bar uz najnižu cijenu izdavati privatnicima razne cvjetne sadnice, a svakako bi bilo potrebno n. pr. za vrijeme trajanja Zagrebačkoga Zbora ukrasiti cvijećem i vanjštine pročelja, da tako pokažemo domaćim kao stranima vanjskim načinom našu ljubav prema prirodnoj ljepoti naše domovine, kojom je usko vezana naša hrvatska slavenska duša.

Čuvanje i podizanje perivoj-šuma i perivoja na području grada Zagreba postalo je narodnom potrebom jednako kao što je potreba i podizanje škola, sanatorija i drugih korisnih i kulturnih ustanova u našem narodu.

Ivan Ulčnik:

PRVA ZEMALJSKA IZLOŽBA VOĆARA BANOVINE HRVATSKE

Pod pokroviteljstvom predsjednika dra Vlatka Mačeka priredio je »Savez hrvatskih vinogradara i voćara« Prvu zemaljsku izložbu voćara Banovine Hrvatske u velikom Gospodarskom paviljonu Zagrebačkog Zbora.

Plakat »Prve zemaljske izložbe voćara Banovine Hrvatske«.

Izložba otvorena je na 7. listopada t. g. Otvorenju prisustvovali su: glavni tajnik H. S. S. dr. Krnjević, za Banovinu Hrvatsku šef Odjela za seljačko gospodarstvo ing. Slavko Kolar. Grad Zagreb zastupao je povjerenik Mate Starčević. Trgovačku komoru zastupao je predsjednik Dr. Stjepan Krasnik. Uz ostale odličnike bio je prisutan i velik broj izlagača te mnogo građana. Otvorenje započelo je govorom saveznog predsjednika g. Zdenka Turkovića.

Iz njegova govora doznali smo, da na teritoriju Banovine Hrvatske imade oko 10,663.000 stabala voćaka. Izim toga imade 4,247.000 maslina,

te 2,100.000 oraha, kestena, smokava i badema. Predsjednik g. Turković naglašuje, da će ukupni broj voćaka biti sigurno veći, ali ipak je sve to malo jer su veoma važni probitci intenzivnog voćarstva. Nadalje ističe da za konzerviranje i spremanje voća nema dovoljno naprava, stoga je naša produkcija voćarstva suviše ovisna o izvozu u svježem stanju. Najveći dio voća prodaje se uz nisku cijenu, a dobar dio prerađuje se u rakiju. U ovoj godini iznašao je urod šljiva u Banovini Hrvatskoj oko 19.000 vagona. Od toga je sigurno 10.000 vagona ispečeno u rakiju, što predstavlja impozantnu količinu od 200.000 hl., koja se većinom kod kuće potroši.

Predsjednik Turković naročito naglašuje, da se do sada nisu dala rješavati mnoga pitanja, pa se tako nije riješavalo pitanje oko unapređivanja voćarstva. Postignutim sporazumom Hrvata i Srba, a pogotovo osnutkom Banovine Hrvatske, stvoreni su izgledni temelji da ćemo i u voćarstvu pokročiti snažnijem razvitku. Svakako je zato najveća zasluga predsjednika dra Vlatka Mačeka, kome ćemo se najbolje odužiti ako svaki bez razlike u svom ma i najmanjem djelokrugu poradi na što boljem razvitku naših općih prilika.

Na koncu svog govora zamolio je predstojnika ing. S. Kolara da u ime odsutnog bana dra Šubašića otvori izložbu.

Odjelni predstojnik ing. S. Kolar prigodnim govorom proglasio je voćarstvu izložbu otvorenom.

Prije nego pređemo na opis voćne izložbe, osvrnut ćemo se na prošlost od prije 87 godina.

Godine 1852 priredilo je »Hèrvatsko slavonsko gospodarsko družtvo« »Izložbu gospodarskih proizvodnjah i plodinah nemanje i rukotvorinah u našoj domovini znamenitijih«. »Gospodarske novine« od 1853 nazivlju tu izložbu: »Izloga proizvodah i plodinah«. Tadanja izložba priređena je prigodom posjeta cara Franje Josipa I. u Zagrebu, koji je u početku mjeseca listopada 1852 došao u Zagreb. Na 3 listopada 1852 pregledao je car izložbu, koja se je nalazila u prizemnim prostorijama Narodnog Doma u Opatičkoj ulici. U ono doba imalo je Gospodarsko društvo u toj kući svoje prostorije. Na »Izlogi proizvodah i plodinah« bilo je svake vrsti voća, žita, svile, prediva, vina i domaćih rukotvorina. Među rukotvorinama bili su izložili: bisage, pregače, zobunce, torbake i druge domaće rukotvorine. Vojnička Krajina obilno je izložila svoje produkte. Izložba priređena godine 1852. prva je u opće, koja je na području tadanje Banovine Hrvatske priređena. Pokrovitelj izložbe bio je hrvatski ban Josip barun Jelačić. Izložbu su uredili Nikola Faller,[1] predsjednik Gospodarskog društva, te društveni tajnik Dragutin Rakovac. »Gospodarske novine« od 1853 broj 3 donašaju da su bili sastavljeni razni odbori »za razsudbu najboljih primeraka«. Odboru za narodno rukotvorstvo predsjedala je Emilija pl. Deenkstein, supruga generala, viteza Alfonsa Deenksteina. U odboru surađivali su: Julijana Fodroci od Fodrovca i Borkovca, Katarina Grešić, Amalija Struppi, Miljana Švabelj. Zatim trgovac Nikola Koller i Ferdo Kösler.

Iz ovog kratkog opisa izložbe iz godine 1852 vidimo da su naši stari gospodari i privrednici vodili brigu, da podignu narodno gospodarstvo, a isto tako da do izražaja dođe naše veliko umjetničko blago — narodno rukotvorstvo.

Godine 1853 uređena je opet narodno gospodarska i rukotvorna izložba. »Narodne Novine« od 17 ožujka 1854 opisuju tu izložbu te kažu, da naše seljanke ne tjeraju trgovinu sa proizvodima svojih ruku. Većinom se time same koriste, ali ih prinose potrebama svog doma. Uslijed toga izgleda da im i nije stalo kakav glas njihov rad putem izložbe stekne. Zašto dakle da mare za izložbu, o kojoj te seljanke ne imadu ni pojma, već jedino vide, da im se stvari kojekuda povlače. »Narodne Novine« u istom broju apeliraju na naše rodoljubno općinstvo, da na izložbi kupuju narodne rukotvorine. Iako su te izradbe priproste, ipak će plemenito poslužiti među ostalim predmetima, kojim nas je »tudja obèrtnost obasula«.

U kasnijim vremenima priređeno je više gospodarskih izložba. Naročito su znamenite one iz godine 1864 i 1891, koje su održavane na današnjem trgu Kralja Aleksandra. Godine 1906 priređena je u većem obliku Gospodarska izložba na prostoru prijašnjeg sajmišta, (na mjestu gdje sada

[1] U popisu stanovnika grada Zagreba iz godine 1857 vidimo da je u Lovačkoj ulici br. 734, (sada Mesnička br. 7) stanovao Nikola Faller predstojnik c. k. katastralne zemaljske komisije. Rodio se u Ivancu 2 veljače 1807. Njegova supruga i vlasnica iste kuće, Valerija Faller rođena grofica Oršić rodila se u Ivancu 15 ožujka 1826. Istodobno popisan je sin Robert rođen 22 listopada 1854 i kći Valerija rođena 5 svibnja 1857.

Nikola Faller, kasniji ravnatelj hrvatske opere i višegodišnji predsjednik Hrvatskog pjevačkog Saveza, ne nalazi se u navedenom popisu stanovnika, jer se je rodio godine 1862 u Ivancu.

Nikola Faller st. bavio se je i gospodarstvom. Kao uzoran gospodar marljivo je surađivao u Gospodarskom društvu. Do god. 1853 bio mu je i predsjednikom, kada ga u toj časti naslijedi hrvatski ban Josip barun Jelačić. Fallerova je zasluga da je Gospodarsko društvo kupilo god. 1852 posjed umirovljenog nadporučnika Steglitza za 8000 for., te je na njemu uredilo prvo gospodarsko pokušalište. Steglitzov posjed imao je kućni br. 796. God. 1855 prodalo je Gospodarsko društvo ove nekretnine zagrebačkom trgovcu Miji Krešiću, (sada Sofijin put br. 1). Od tada nalazio se je taj posjed u rukama obitelji Krešić, dok putem darovnice prije nekoliko godina pređe u ruke grada Zagreba.

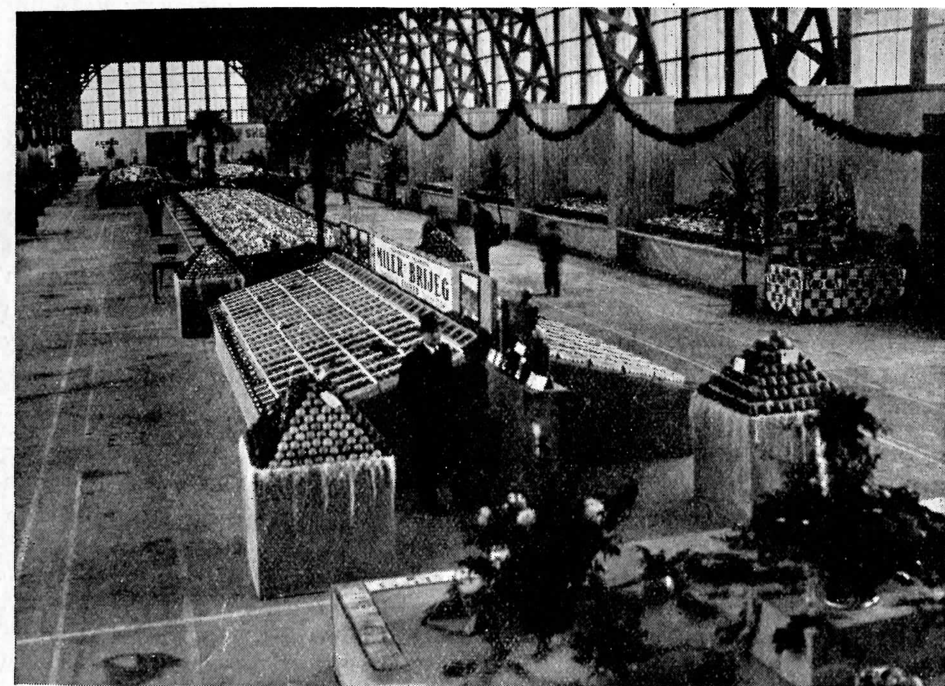
Nikola Faller radio je na osnutku Gospodarske škole. God. 1853 izabran je pročelnikom odbora, koji je imao da tu školu otvori. Nikola Faller st. bio je odličan glazbenik, pa stoga nije čudo da je njegov mlađi sin Nikola baštinio to odlično svojstvo. Nikola Faller st. umro je 24 svibnja 1879.

Supruga Valerija umre 31 svibnja 1906. Sin Robert financijalni računarski savjetnik, umre 30 travnja 1907. Sin Nikola poznat u Zagrebu kao naš Mikula, umre 28 veljače 1938.

stoji burzina palača). U Zagrebačkom Zboru često su priređene pojedinačne izložbe raznih grana narodnog gospodarstva.

Nakon što smo se osvrnuli na prošla nastojanja, da se putem izložbi pridigne naše narodno gospodarstvo, naročito u pogledu zemljodjelnih plodina, upoznat ćemo naše čitače sa sadanjom P r v o m z e m a l j s k o m i z l o ž b o m v o ć a B a n o v i n e H r v a t s k e.

Kada smo ušli u veliki Gospodarski paviljon Zagrebačkog Zbora pao nam je u oči na pročeljnoj stijeni velik hrvatski grb sastavljen iz 2.200

Pogled na izložbu voća sa pročelja.

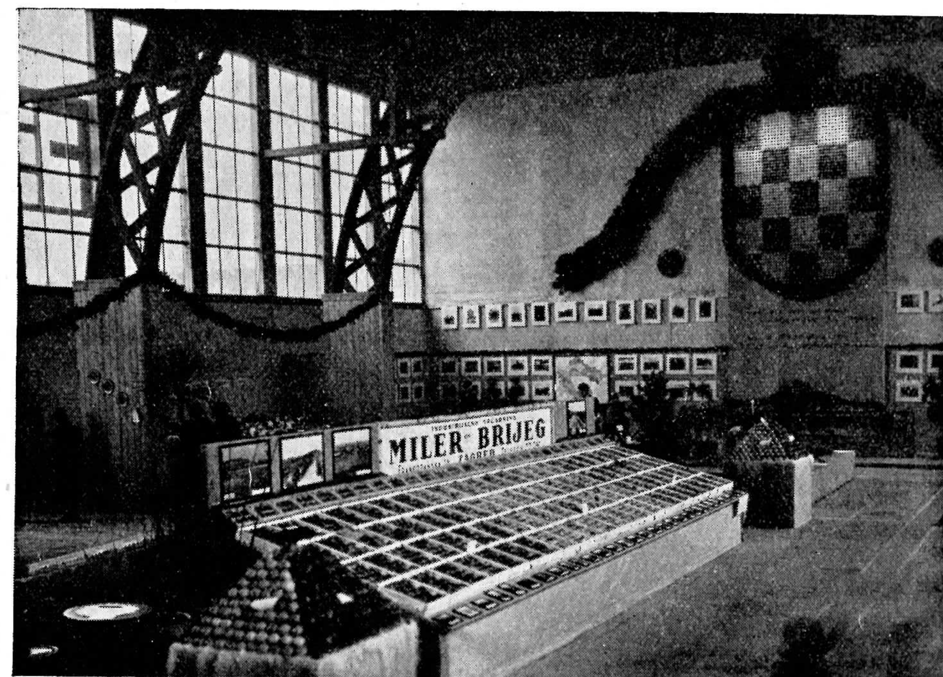
komada crvenih i bijelih jabuka. Ove jabuke nabavljene su sa gospodarstva Turković u Kutjevu.

U sredini na pročelnom mjestu vidili smo izložbe voća sa »Milerovog brijega« iz Kustošije kraj Zagreba. Jabuke i kruške izložene su u otpremnim kutijama, čime je ujedno uz izložbu uzoraka prikazano, kako se voće ima spremati za prodaju. Malo je vrsta ali se vidi obilje onih vrsta koje su izložene. Time je polučen glavni cilj, ako ne današnjeg, a ono svakako našeg budućeg voćarstva, da se goji manje vrsta, ali kakvoća uzgajanih vrsta neka bude što bolja, jer samo onda se može polučiti glavna svrha,

a to je da se voće iznosi u što većoj mjeri na tržište, čime će voćari polučiti i korist svog rada.

Na četiri stola oko glavnog izložišta u obliku piramide izložene su jabuke i kruške »Milerovog brijega«. Ove vrste voća doista su zadivile svakog koji ih je promatrao.

Profesor Milan Maršić poglavar odjela za voćarstvo i vinogradarstvo kod Banske Vlasti, dao je dopisniku »Novosti« (od 13 listopada t. g.) izjavu o uzorcima »Milerovog brijega«: »Vidim na ovoj izložbi prošlost

Skupina uzoraka sa »Milerovog brijega« u Kustošiji.

i budućnost našega voćarstva. Budućnost pokazuje Milerov uzorak u kojem se izlaže proizvodnja malo vrsta voća u velikim količinama, standardizirana produkcija, kojom bi se na taj način mogla lakše zadovoljiti domaća i strana tržišta. Tu je pokazan put« itd.

Još nam je naročito spomenuti izložen med i vosak kao proizvod pčelaca sa Milerovog brijega. Pčelarstvo je usko sastavni dio jednog uzorno uređenog voćarstva. Da voćarstvo sa Milerovog brijega bude što zornije prikazano, to je uprava tog gospodarstva izložila i jednu krasnu košnicu sa živim pčelicama. Međutim na dan otvorenja izložbe, te košnice

kao ni gospodarskih slika nismo vidili. Neznamo iz kojih razloga je sve to bilo odstranjeno. Nakon dva dana bile su košnica i slike opet uspostavljene. Uslijed prenašanja košnice pčele su nakon 2—3 dana uginule, pa je košnica opet odstranjena.

Izložene fotografije prikazuju nam kako je postepeno iz nekadanje pustoši na laporastom tlu nastao uzoran voćnjak od cca 40 jutara, koji je po uređenju gotova ogledna stanica za svakog voćara. Taj voćnjak poznat je danas i u inostranstvu pod imenom »Milerov brijeg«.

Nadalje zanimiva je izložba voća sa otoka Krka. Tu se ističu orasi, uljike, bademi, smokve, i grožđe. Imade lijepih jabuka i dinja. Izložci sa našeg primorja ne samo da nas vesele, oni također pokazuju jednu utješljivu pojavu, da se i na obalama našeg sinjeg Jadrana može voćarstvo gojiti, akoprem su mnogi takovu mogućnost poricali radi bure, suše i slabog tla.

Isto tako je Zadružni Gospodarski savez u Splitu izložio smokve, bademe, gotovo ulje te višnjevicu (marašku).

Profesor Maršić izjavio je (dopisniku »Novosti«) svoje mišljenje glede produkata našeg Primorja. Za smokve kaže, da bi se i dalje mogle davati premije, čime bi one mogle uzdržavati konkurenciju izvana. Naše su smokve bolje od vanjskih, dakle tu kulturu valja snažno podupirati. Za masline izjavljuje, da su one za naše južne krajeve isto tako važne, kao za sjeverne slanina, zato se neka maslinovo ulje zaštiti. Kultura badema vrlo je važna za naše južne krajeve. Imamo ih do 38.000 stabala. Ovaj broj mogao bi se povečati na desetero struko, a to tim više što našim prirodom ne pokrivamo domaću potrebu. Prema izjavi profesora Maršića iznosi godišnja vrijednost potrebe badema na domaćem tržištu do 80 milijuna dinara.

Važno je spomenuti da su hrvatski krajevi Bosne i Hercegovine prvi puta zastupani na hrvatskoj izložbi voća. Ističu se šljive, jabuke i kruške.

Zagreb sa okolicom izložio je svoje voće, pa se ističe Gradsko dobro Amruševo, Gradska ekonomija, Hrvatski Radiša, Milosrdne sestre i t. d.

Gospodarstvo Kutjevo — Turković spada također u jedno od najvećih u Jugoslaviji. Gospodarstvo Turković naročito je poznato s voćarstva. Vrijedno da se na izložbu tog gospodarstva naročito osvrnemo. Vidili smo krasne »kanada« jabuke. Izloženo je ukuhano voće, voćni liker. Vidimo sve vrsti grožđa, koje su svrstane u amperografsku zbirku grožđa u slici i naravi. Originalne slike grožđa naslikala je supruga izlagatelja gdja barunica Greta Turković. Izložene su i fotografije gospodarstva Kutjeva, iz kojih se vidi njegov razvitak.

Gospodarsko društvo u Ogulinu zaslužuje naročitu pohvalu. Njegovi izložci jabuka i drugog voća pokazuju uspjeh teškog i dugogodišnjeg rada onog kamenitog predjela. Ogulinski kraj kao i naša Lika zaslužuju osobitu pažnju. Uspješnim voćarstvom ogulinskom kraju bi se mnogo pomoglo.

Gorski Kotar usuprot hladne klime i znatne visine (700—800 metara), izložio je lijepu zbirku jabuka i krušaka.

Niža poljska škola u Požegi izložila je prekrasne primjerke jabuka i krušaka.

Hrvatsko Zagorje sa Varaždinskim krajem izložilo je razne vrsti jabuka, koje su vrlo odlične. Ovaj najhrvatskiji kraj producira na stotine vagona jabuka, kojeg u većini prodaje Slovencima, jer su oni vrlo dobri trgovci voća. Slovenci zagorske jabuke čuvaju do zime i onda ih kao »slovenski produkt« prodavaju ponajviše u Zagrebu, te tako odnesu lavlji dio dobitka. Svakako bi Gospodarska Sloga morala u Zagorju provesti organizaciju prodaje voća, da Zagorci svoji na svome prirodu i zaslužuju.

Zastupani su i svi ostali hrvatski kotarevi kao: Nova Gradiška, Vinkovci, Đakovo, Pakrac, Daruvar i Srijem. Većinom izložene su jabuke i kruške, dok je grožđe slabije zastupano.

Na izložbi voća zastupano je 75 kotara Banovine Hrvatske, sa 1700 izlagača. Izloženo je 4500 uzoraka.

Glavni značaj voćne izložbe za sada je taj, da su izloženi većinom izabrani pojedinačni uzorci. Izložba ne predstavlja sajam na kojem bi se mogla nabaviti veća količina voća. To je kako reče profesor Maršić stvar budućnosti. U toj predvidivoj boljoj budućnosti imalo bi se tipizirati manje voćnih vrsta, a te bi se onda sadile u velikim količinama.

Usporedo sa izložbom sastao se je u Zagrebu pomološki odbor, kojeg je zadaća da izabere one vrsti voća, koje će se kao najpogodnije kod nas u velikoj mjeri uzgajati. Nakon ovako provedene reforme našeg voćarstva hrvatski voćari moći će postati i trgovci, a ujedno će se tada moći pomisliti i na voćni izvoz. Profesor Maršić u svojoj izjavi osobito je naglasio, da samo planski rad može našem voćarstvu dati golemu privrednu važnost. Potrebno je da naš narod prihvati savjete, koje mu davaju stručnjaci.

Jošte nam valja spomenuti izložbe raznih pomagala, koji trebaju voćarstvu.

Higijenski zavod prikazao je razne kukce štetočine na maslini. Ujedno su izloženi i oni kukci (vrst muha), koji štetočine uništavaju.

Fitopatološki otsjek poljoprivredne ogledne i kontrolne stanice u Zagrebu izložio je zornu zbirku voćnih kukaca štetočina. Tu smo vidili, kako se štetočini na stablu u naravi razvijaju, te njihov razorni učinak.

Ovaj prikaz prevažan je za naše voćare, naročito one u selima, koji čišćenju voćaka ne posvećuju dovoljno pažnje.

Izloženi su razni i gospodarski strojevi te kemijska sredstva za gnojenje i tamanjenje štetočina.

Uspjeh voćne izložbe nije izostao, što se najbolje vidilo iz velikog broja posjetilaca ne samo iz Zagreba, već iz svih krajeva naše prostrane domovine Banovine Hrvatske. Radi velikog interesa izložba je za 2 dana produljena.

O izložbi izrazili su se najpovoljnije i vanjski stručnjaci. Američki konzul gospodin Meily koji je sam voćarski stručnjak, a vidio je mnoge slične i veće izložbe, izjavio je da je naša izložba voća jedna od najljepših koju je do sada vidio. Laskavo priznanje dao je izložbi i talijanski generalni konzul com. Gobbi, koji je i sam veleposjednik i iskusan voćar.

Kao uvijek tako je kod priredbe izložbe voća surađivala i uprava Zagrebačkog Zbora. Marna Zborska uprava vodila je propagandu, svu izložbenu administraciju i vanjsko tehničko uređenje.

Spectator :

ŠETNJE GRADOM DOKONOG PURGERA

511. Od naših ne baš mnogobrojnih spomenika većina je nepovoljno smještena a malo se vodi i brige o njima. Ban je vazda pokriven slojem (guana«, Kačić opkoljen službičkim taljigama-dvokolicama, Medulić ispred tzv. »Künstlerhaus-a« neuređena podnožja, koje bi valjalo otucati, staviti bar nekaki natpis, jer malo tko znade koga taj kip predstavlja. Uopće je neukusno da imamo na daljinu od 120 m čak DVA spomenika istoga Medulića, dok mnogih naših velezaslužnih ljudi nemamo. Ne slažemo se međutim s predlogom jednog od naših saradnika, da bi trebalo na svaki spomenik stavljati čitulje s imenom i prezimenom prikazanoga lica, zvajne i zasluge zbog kojih mu je spomenik stavljen, dan rođenja, smrti idt., ime umjetnika od koga je kip itd., itd. To bi bila čitava enciklopedija a djelovala bi u svojoj pedanteriji mesquino. Baš naprotiv: mnogo je ljepše, košto npr. u Beču, gdje na spomeniku piše samo riječ »GOETHE«.

512. Koliko je već bilo prigovora jezičnim i stilističkim nakazama naših trgovačkih natpisa a da nema vidljiva znaka da kreće na bolje. Vlasnici radnja, a i pismoslikari koji uče škole pogotovo trebali bi znati najpočetnija pravila iz gramatike i pravopisa, npr. da se trguje »čime« a ne »što«, dakle da glasi — Trgovina kožom, mješovitom robom, željezom, a NE trgovina kože, špeceraja (!), željeza. Iz naših krajeva dolazeći ljudi smijucaju se tome i ne shvaćaju kako glavni grad Hrvatske tako šta radi. Nitko ne mora da zna francuski, engleski itd., pa ipak su u tim jezicima natpisi sastavljeni (premda uostalom suvišni), ispravno, dok su na našem jeziku prečesto pogrešno sastavljeni. Ne samo na periferiji!

513. Mnogo se griješi, pa i u štampi oznakama Ilica gornja i donja, jer nezagrebčani većinom drže, da je oznaka »gornja« nešto kvalitativnoga, pa se odnosi na štonoriječ »nobl« dio Ilice, dakle od Pejačevićevog trga do Milinova. U istinu pako riječ se odnosi prema toku rijeke Save odn. gradskih kanala, koji s njome usporedno teku, jer stvarno teren se uspinje prema Černomerskoj mitnici sve više. Dakle s otmjenošću to nema nikakva posla.

514. Poštanski su sandučići vrlo zapušteni, oznaka vremena kad se listovi dižu, zanemaruju se, odnosno što je gore: pokazuju krivo. Bolje bi stvarno bilo, kad bi samo pisalo: Listovi se dižu tada i tada, npr. u 8, 12, 16 sati. U ostalom se veoma rijetko točno ispražnjuju!

515. Na pitanje kad će se urediti mali trg pred Sv. Blažom rečeno je svojedobno, da si je to g. arh. Kovačić pridržao da će »jednom« kad stigne, urediti, odn. osnovati. Poznavajući komoditet našeg profesora, malo smo se u to uzdali. I gle, pokojni je Kovačić eto već 15 godina kod Majcena, a ništa se ne miče! Kakav ukrasni bunar, kakva lipa ili strmogled zasađen kraj trga, sa asfaltiranjem ili parkiranjem ostalog prostora, taj bi pusti trg oživjelo.

516. Jedna nekakva sasma skoro nevidljiva tablica na kojoj piše nešto o mučenju voznog blaga uzbrdice, nalazi se na kbr. 5 Radićeve ulice. Nitko tko baš ne šnofla po gradu, kao pisac ovih zafrkavanja, neće te tablice ni opaziti a kamo li po njoj postupati, jer je nevidljiva a i inače nesavremena, valjda još iz predratnog, možda čak i pretpotresnog doba?

517. Žbuka na pročeljima gradskih školskih zgrada npr. Krajiške, Draškovićeve itd. otpada u kolačima, pa ne bi bilo lijepo kad bi privatnik, opomenut zbog neurednog stanja svoje kuće, odgovorio: medice cura te ipsum, iliti — dragec primi se za nos, kako običavaše naš pok. Amruš kazati.

518. Zašto mnogi zaslužni naši ljudi, prem pokojni jer tako je u ostalom posve ispravan princip, — nemaju još ulice. Nitko se nije sjetio da bi bilo u redu dati ulicu Mikuli Falleru, Bogumilu Vilharu, Prof. Josipu Pliveriću, Janku Holjcu, Ljubi Babić-Gjalskomu, Anti Trumbiću, Mariji Ružička-Strozzi, pa i dru Siebenscheinu? Niti Bolle-u nebi trebalo uskratiti ulicu, pa možda niti Kardinalu Mihaloviću inicijatoru obnove Katedrale.

519. Nedosljednost kod imenovanja naših ulica iskače tim većma što se tu postupalo čas po jednom čas po drugom načelu. Jedamput glavna ulica ima da prekida imenovanje sporedne, drugi put obratno. Treba štediti s imenima, jer smo postali velik grad pa i nemamo toliko znamenitih ljudi da imenujemo ulice. Štednja imena kod uličnih poteza koji su stvarno JEDNA ulica, bila bi na uhar imenovanja a i olakšala bi snalaženje. Postoji li princip da trg dijeli ulicu u 2 posebne, zašto je to provedeno kod Vlaške : Maksimirske (Kvaternikov trg) a ne kod Ilice (Pejačevićev trg), zašto kod Frankopanske : Savske (Aleksandrov), a ne i kod Draškovićeve (Wašingtonov), zašto kod Kraljice Marije (Zrinjevac), a ne kod Trenkove (Svačićev)? Draškovićeva i Vrhovčeva ulica stvarno su jedna jedina ulica, isto tako Klaićeva—Kraljice Marije itd. Ako se nekoje ulice (Ilica, Zvonimirova, Vlaška, Savska) smatraju glavnima koje režu i razdvajaju sporedne dajuć im po 2 imena, onda treba taj princip i provesti. Ipak Varaždinska križa Savsku ne mijenjajuć imena, ali već kod Trnjanske koja je sporedna, pretvara se Varaždinska u Dubrovačku, bez motivacije. Smatra li se Zvonimirova bulvarom, onda je ispravno da Bauerova prelazi u Lorkovićevu, Vojnovićeva u Stančićevu, ali se ta »logika« napušta već kod Šubićeve, Derenčinove, Tuškanove, Rusanove, Makančeve, Kušlanove, Harambašićeve itd? Na Trešnjevki npr. siječe Petračićeva Daničićevu i prelazi kroz ne mijenjajući imena, dok eto tik do nje Valjavčeva se pretvara u Pavletićevu a slučaj je analogan, da, identičan skoro. Tratinska i Ozaljska tako su jedna ulica da ih se prosto razlučiti ne može, isto Kršnjavoga i Sokolska, Jukićeva i Jagićeva, Vramčeva i Gajdekova, Mikulićeva i Babonićeva, Meršićeva i Krapinska, Selska i Zadarska, Ribnjak i Medveščak, Degenova i Gregorjančeva, Mandaličina, Vodovodna i Vrhovac, Juriši̇ćeva—Martićeva—Rakovčeva —Štosova, nije li to zapravo jedna ulica, mnogo više, no li je to npr. Vlaška, koju bi od Bakačeve do Draškovićeve trebalo sasma posebno označiti jer to jest stvarno sasma posebna ulica. Kazaće netko da Jurišićevu i Martićevu dijeli Wašingtonov trg na što se može uzvratiti da taj isti trg dijeli i Draškovićevu, koja ipak prolazi skroz kao Draškovićeva, a da se malo čas kasnije, sada BEZ motivacije krsti u Vrhovčevu. Sve su ovo možda po nečijem mnijenju sitnice, ali su od nekog značenja, buduć da otešćavaju orijentaciju, daju gomilanje izlišnih imena, a stvaraju neku stanovitu zbrku. Napokon bi bilo poželjno da se SVE ulice ne krste isključivo imenima ljudi, u pomanjkanju kojih od znamenitosti poseže se nužno za sve to nepoznatijima, što je nekako osebujno. Mnogo bi zgodnije bilo kad bi se uz ljude ostavila i gdjekoja stara ili nova imena, koja označujuć stvari, krajeve, uspomene, zanate itd. posjeduju neki starinski čar. Tako su primjerice imena kao: Grič, Dverce, Kaptol, Splavnica, Potok, Promenada, Šalata, Karvenjak, Ribnjak, Tomajnice, Martinovke, Trešnjevka, Sigečica, Potkopanjek, Zelengaj, Lepaves, Ciglana, Tomaševo, Bjenik, Rokovo, Josipovac, Radnički dol, Dolac, i mnoga druga svakako značajnija i domaćija nego mnoga umjesto dokinutih od njih postavljena kao: Vramčeva ul., Talčićeva ul., Malinova ul., Kukuljevićeva ul., Klaićeva ul., itd. Šteta je i za oznake kao Poštanska, Bolnička, Stara Kazališna (Demetrova), Puževa, Tesarska, Klesarska, Svilarska, Savska, Vočna (Katančićeva), Judnička (Amruševa), sve ovo čuvalo je tradiciju i domaćinstvo. Ne velimo da Preradoviću, Gunduliću, Katančiću, Amrušu, nije trebalo dati ulice, — ali ih držimo nije bezuslovno trebalo dati baš one koje već nošahu lijepa, karakteristična i stara imena. U historijskom pako gradu mijenjati imena kao: Gospodska, Vijećnička, Sjemenišna, Županijska, Kapucinska, Pivarska, Kipni trg, u nova, naših velezaslužnih ljudi, — nije bila ponajsretnija zamisao. Takova su imena stvorena od mnogo vijekova, pa su dio naše prošlosti, naše kulture. Trebalo je u starom gradu i na Kaptolu ostaviti SVE, ama SVE onako kako su nam pređi naši namrli. O tom po tom.

520. Onaj ubavi drveni mostić na stepenice sa kosim tlocrtom, što vodi preko pretoka maksimirskog jezera nedaleko vidikovca, tako je oštećen da mu manjka čitava jedna strana prsobrana iliti »gelendera«, što je paće i pogibeljno jer na oborenoj strani nalazi se slap. Priključno na ovaj mostić imade sa zapadne strane samotan, tih puteljak koji služi šećućim parovima kao staza uzdisaja (via dei sospiri), samo što se odsele neće više moći, pošto je čitav onaj dio jezerca skoro potpuno zamuljio i postao jedna žabokrekovina u pravom smislu. Tamo imade oko 2 m visokih trstika, a labuđa je kućica jedna sramotna ruševina. Prije, ah da! prije bijaše tamo bistra voda, labudi otmjeno i graciozno šetahu, a zaposjednute klupe dozivale bi nama starima sjećanja na ono što je bilo...

521. Kad prolaziš starim (nije tako jako star, jer iz 1912) Podvožnjakom moraš pomisliti da si u kraškoj špilji: tako posvuda vise SIGE nastale od vapnenačkih voda što se cijeđaše kroz decenije, i uopće je taj pogled podosta neprijatan, košto i oni znaci ruševnosti i odbitih uglova, što se na stupcima koji podupiru mosnu konstrukciju, posvuda zapažaju, gdje su god kaka kola, ili osa koliju, jednoč jače trknula ili zapela.

522. Ljeti za nesnosne sparine kad svatko voli i primoran je da noću drži otvorene prozore spavaće sobe, pobuđuju najveću samilost oni teški, možebit sutradan ili dan ranije operirani bolesnici kirurške klinike, koji do 2 sata poslije ponoći bespomoćno vape za izbavljenjem od nepodnosivih živčanih tortura koje im prouzrokuje »SVIRANJE« (?) strašnih »šlagera« popraćeno pjevanjem (tulenjem) supijanih bančatora, pljeskom i pozivanjem na ponavljanje po 14 put istog napjeva. Teškom je bolesniku ovakav noćni bakanal, neskladnih, trivijalnih orfejskih napjeva velikom mukom. Taj se lokal zove Eden-bar a uprava Sveučilišnog medicinskog fakulteta u svakoj bi iole malo kulturnoj sredini ovakav rad znala smjesta obustaviti. Kod nas dabome...

523. Kako se je moglo obzirom na karakter Staroga grada podijeliti građevna dozvola onoj neskladnoj visokoj zgradi između kbrojeva 45 i 49 na Opatovini, posve je neshvatljivo. Tamo, između onih skromnih, purgarsko-meštarskih kućica kričeći je deplasirano, postavljati OVO, sa prozorima koji zjape ko kavanski izlozi, o čem se može svako uvjeriti kod pogleda sa Dveri Sv. Franje, koja su baš nasuprot! U ostalom nije za čudo, kraj današnjeg skrajnjeg nehaja za sve što je domaće, kad ljudi koji odlučuju, nemaju smisla za NAŠ zavičaj.

DRUŠTVENE VIJESTI

Predavanje kapetana fregate u. m. Mavra Wickerhausera u Društvu Zagrebčana. U utorak 17. X. t. g. održao je pretsjednik Odbora Jadranske straže u Zagrebu g. Mavro Wickerhauser veoma zanimivo predavanje o temi: »Zagreb, Jadran i Jadranska Straža«

Predavač je u glavnome spomenuo ovo:

Osnovana je Banovina Hrvatska sa jedinstvenom obalom neprocijenjive vrijednosti od Sušaka do Boke Kotorske, na kojoj su Hrvati znali u stoljetnim borbama sačuvati svoj narodni karakter i koju su obalu kao najdragocjeniji dio donjeli i u državnu zajednicu Slovenaca, Srba i Hrvata!

Zagreb je glavni grad Banovine Hrvatske

i time također glavni grad našeg primorskog područja, pa mu se imperativno nameće dužnost, da vodi računa o svim potrebama obale i pomorstva, da narod može uživati sve blagodati, koje mu može pružiti more, to neiscrpljivo vrelo blagostanja!

Pozdrav J. S. »Čuvajmo naše more« — poziv je svima da se što više bave pomorskim problemima, jer samo temeljito shvaćanje ovih problema stvoriti će mogućnost za ostvarenje naših patriotskih ciljeva.

Interes za more treba buditi u svim krajevima naše državne zajednice, jer taj interes još fali.

Najveći dio stanovništva Kraljevine Jugoslavije bio je kroz stoljeća udaleč en od mora; radi pomanjkanja potrebnih veza za zaleđem te obzirom i na nepovoljne geografske prilike nije pretjerano, kaže li se, da su ti ljudi bili čak hermetički odvojeni od mora.

Buđenje pomorske svijesti stavila si je u zadaću J. S.

Sigurno se veliki broj Vas još živo sjeća vremena, kada je naše jadransko područje odmah poslije svršetka svjetskoga rata na naše najveće zaprepaštenje onako naglo bilo okupirano od stranih vlasti. Ono nekoliko godina te, ma i privremene okupacije, dalo je dovoljno prilike, da ondašnja generacija ne samo na primorju nego i u zaleđu osjeti poniženje ili iskusi ili upozna poteškoće uslijed činjenice, što nam je pravo raspolaganjem našim morem bilo uskraćeno. U sklopu mnogobrojnih problema, koji su se pojavili — već onda dominirala je težina i važnost JADRANSKOG PROBLEMA. — Već se onda moglo osjetiti, da je Jadran naša životna poluga i narodna i državna.

Prirodno je da se u takovom duševnom raspoloženju spontano osjetila potreba osnivanja organizacije, da propagira obranu onoga, što nam je najdragocijenije — NAŠ JADRAN!

I tako je nastalo J. S. koja si je u prvim počecima stavila cilj obrane, propagiranjem nabavljanja obranbenih jedinica (podmornica hidroaviona i t. d.). Odaziv u cijeloj našoj državnoj zajednici bio je takav, da se zadovoljstvom moglo ustanoviti, da je ideja J. S. zaista pronikla iz naroda.

Međutim su se prilike izmjenile, došla su mirnija vremena, pa se u redovima tek osnovanog udruženja osjećala potreba proširiti djelokrug J. S. na propagiranje sviju problema, koji su u vezi sa pomorstvom i primorjem.

U tu svrhu sazvana je godine 1924. konferencija sviju delegata J. S. u Zagreb za koje je zagrebački odbor J. S. sastavio »Pro memoria« kojim ističe važnost mora i pomorstva uvaživši naročito naše primorske prilike i potrebe. Osvrće se na pomanjkanje veza između mora i zaleđa na domaću obalnu poljoprivredu i šumarstvo. Navađa potrebu i koristi brodogradnja, ribarstva, izobrazbe pomorskog naraštaja, narodnog zdravlja i morskog vodenog športa. A naročito ističe Ratnu mornaricu kao obranbeni i narodno kulturni faktor te formulira zadatak J. S. time, da ima širiti interes i razumijevanje za neizmjernu gospodarstvenu znamenitost našeg mora. Njena je zadaća da veledušno podupire svaki potvhat, koji koristi napretku ekonomskih prilika primorja i razvoju narodnog pomorstva, na koji način će najbolje stvarati temelje za očuvanje mora i obale.

J. S. ima narodno kulturnu misiju, a sudbina je naročito Hrvatima predala u ruke brigu za slobodan izlaz na more državne i bratske zajednice Hrvata, Srba i Slovenaca.

Tako je već onda iz Zagreba došla sugestija, da se rad J. S. uputi u korisne, stvarne i plodonosne smjernice.

No već u prvim počecima pojavila se doduše razumljiva, ali zato ne manje neugodna pojava; rad nije odmah došao u svoj pravi smjer, jer su se pojavile protustruje izazvane od kontinentalne mentalitete, koja je po svojoj biti u mnogi toliko oprečna pomorskoj mentaliteti. Pa i unutar J. S. došlo je do teških borbi između obiju mentaliteta, koju borbu su još znatno pooštrile unutrašnje neizvjesne političke prilike.

Pa ipak usprkos najvećih teškoća uspjevaju trijezni i razboriti elementi, kojima je na srcu samo stvarni i nesebični rad za ostvaranje pravih i korisnih ideala J. S. da postepeno svladaju sve štetne opreke kontinentalnog mentaliteta.

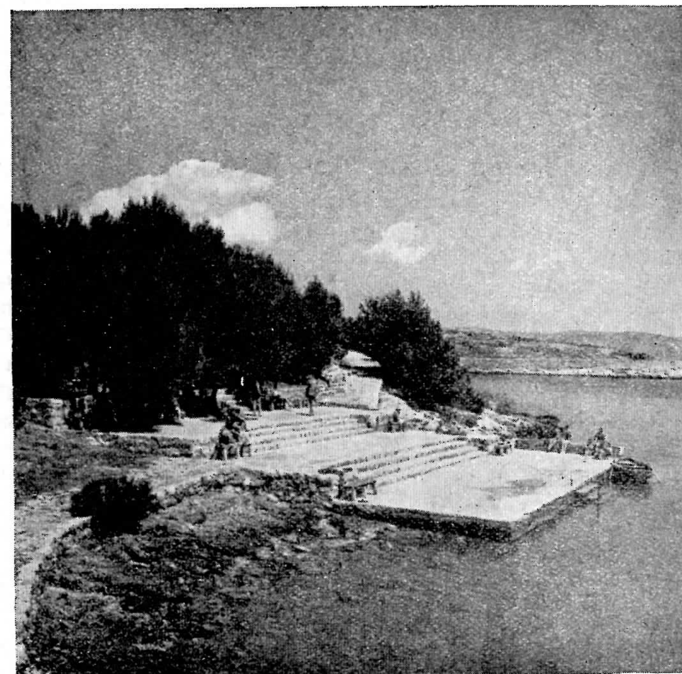
I tako je — doduše uz neopisive teškoće i

svladanjem najvećih zapreka — sa neumornim radom uspjelo priredditi prošle godine u Zagrebu Jadransku izložbu, kao najveličanstveniju manifestaciju za naše more i pomorstvo.

Jadranska izložba u Zagrebačkom Zboru i s ovom u vezi Jadranska Konferencija održana u Trgovačko-Industrijskoj komori u

kulturom i jednom zanosnom ljubavju kopnenog stanovništva za sve ono što je naš Jadran i njegov kršni žal, nego i prirodnom privrednom povezanošću.«

A sada se ta veza još znatno učvršćuje, jer je Zagreb glavni grad Hrvatske Banovine i središte cjelokupnog Hrvatskog Naroda na Jadranu!

Kupalište Mina u Jelsi

Zagrebu nastojala je da prikaže javnosti jasnu pomorsku prošlost i tradiciju Hrvatskog naroda, da upozna javnost sa svim poljima rada u vezi sa pomorstvom i morem, da iznese sve ono malo, što je na tim poljima sa najvećim naporima uspjelo postići, a naročito istaknuti što još fali i što treba učiniti.

U izložbi mogao je i stručnjak i laik naći sve što ga zanima! A kod Jadranske konferencije naročito je podvučeno:

»Zagreb je povezan s Hrvatskim primorjem i Dalmacijom ne samo tisućgodišnjim vezama hrvatske narodne povijesti i pradavnim tradicijama, ne samo zajedničkom

Završujuć prvi dio svog predavanja naglašujem i **konstatiram, da je svaka inicijativa u pogledu pomorstva došla od Hrvata iz Zagreba!**

Tako dizanje hrvatske zastave 31. X. 1918. godine na brodovima na Jadranu.

Prva sugestija za reorganizaciju J. S. 1924 godine.

Priređivanje Jadranske izložbe u Zagrebu 1938. godine.

Borba prigodom kongresa J. S. 1939. godine za vodstvo Hrvata u J. S.

Predlog za ostvaranje odbora J. S. Banovine Hrvatske da se stvori temeljita moguć-

nost plodonosne suradnje sviju jedinica J. S. na teritoriju ove Banovine.

Kao značajnu činjencu ističem da je sjedište našeg najvećeg parobrodarskog društva Jugoslavenskog Lloyda također u Zagrebu.

Sve što mi u J. S. ovdje radimo ide više pod imenom Zagreba nego li J. S. zato treba da u našem radu sudjeluje što više i zagrebačko građanstvo.

Posredujem dalje poziv Splita, koji nas J. S. pozivlje na najužu suradnju, da taj poziv prihvatite i Vi uvaženo Društvo Zagrebčana, najodličniji i najuzvaniji reprezentanti našeg grada pa Vas molim za intezivnu suradnju, jer budućnost Zagreba i cijelog Hrvatskog Naroda leži na JADRANU!

»Čuvajmo naše more!«

Zatim je predavač prikazao uz prigodno tumačenje nekoliko desetaka prekrasnih diapozitivnih slika u bojama sa našeg plavog Jadrana i otoka Hvara, a naročito iz Jelse, gdje se nalazi i Dom Jadranske straže.

Predavanje bilo je brojno posjećeno. Prije predavanja pozdravio je predavača tajnik društva grad. senator Stjepan Stiegler, a pohvalio mu je duhovitim govorom naš starina kućedomaćina ove večeri Franjo Garničić.

Venus.

Sjednica Upravnog odbora. Dne 5. rujna t. g. održana je nakon izmaka ljetnih ferija prva sjednica Upravnog odbora društva, na kojoj su riješeni neki tekući poslovi društva a primljeni su slijedeći Zagrebčani za nove članove:

Babić Marija, supruga bankovnog ravnatelja, Došek Miroslav, prokurista Jugoslavenske udružene banke, Kladarin Nikola, trgovac, Fučkar Antun, trgovac, Furman dr. David, bankovni ravnatelj u miru, Horvat Milan, urar, Krušlin Mirko, građ. poduzetnik i kućevlasnik, Maričić Edo, priv. činovnik, Montag Vilim, trgovac drvom, Montag Viktor, trg. zastupnik, Oswald Vladoje, trg. putnik, Oljevac Stjepan, štampar, Serpčić Stjepan, bojadisarski obrtnik, Šlesinger Vilim, trgovac, i Špoljar Petar, monopolski činovnik, svi kao redoviti. — Za podupirajuće primljeni su: Dvoržak Franjo, uvoditelj vodovoda, Mačefat Julija, banovinska činovnica i Turković Andrija, brijački obrtnik.

Dne 26. rujna t. g. održana je i druga sjednica Upravnog odbora, na kojoj je riješeno više predmeta, a primljena su i 4 nova redovita člana i to: Fekeža Dragutin, bankovni činovnik, Jurković Milan, financijski viši činovnik u m., Kušević-Schönwald, priv. činovnica i Resnik Ladislav, gostioničar.

Demisija sadanjeg Upravnog odbora. Na sjednici 26. IX. t. g. Upravnog odbora iznesao je društveni tajnik i gradski senator, g. Stjepan Stiegler mišljenje o mogućnosti daljnjeg rada sadanjeg Upravnog odbora u novo nastalim prilikama. Društveni pretsjednik g. dr. Tomo Cuculić lijepim i stvarnim govorom razložio je da bi bilo potrebno, da sadanji Upravni odbor s obzirom na izmjenjene političke prilike stvori zaključak o daljnjem svojem radu, odnosno da podnese ostavku. Naročito je istaknuo potrebu da bi Društvo teških borbi između obijuh mentaliteta, koju Zagrebčana kod budućih gradskih izbora također imalo biti veza između Hrvatskog narodnog vodstva i Hrvatske seljačke stranke s jedne strane i zagrebačkog građanstva s druge strane.

Kod pretresa ovog pitanja ima se izabrati onaj put, kojim bi se ta veza polučila, jer Društvo Zagrebčana u današnjim prilikama ne smije biti omalovažavano, već usuprot ono mora kod budućih gradskih izbora također doći do riječi, a to će se moći puno lakše izborom novog Upravnog odbora našeg društva. Samo tako moći ćemo izvršiti zadaće koje si je društvo postavilo ciljem. S obzirom na sve to traži odluku Upravnog odbora. Upravni odbor uvažujući razlaganja pretsjednika i tajnika **jednoglasno je zaključio, da podnaša svoju ostavku.** Nakon toga razvila se debata o budućim smjernicama društva, u kojoj su osim pretsjednika i tajnika sudjelovala gg. Krčelić, Andrašević, Kresnik i drugi.

Ujedno je zaključeno, da se nakon svih u sadanjim prilikama potrebnih predradnja — izbor novog odbora obavi u roku, koji je pravilima propisan.

Naši izleti. Na zadnju nedjelju mjeseca rujna o. g. obavili smo i zadnji naš ovogodišnji izlet — i to u Vinagoru i Krapinu. — I unatoč činjenice da stojimo pod teškim dojmom vanjske situacije i da su nastupili maglovit jesenski dani, i za taj naš izlet vladao je veliki interes. Prijavilo se je preko 30 naših članova za skupni odlazak, a njih oko 20 pošlo je vlastitim autima, na izlet.

Vinagora je jedan od najljepših brežuljaka našeg Hrvatskog Zagorja, nešto oko 430 metara visine nad morem. Taj na daleko vidljivi brežuljak upravo dominira nad bezbroj ostalih brežuljaka i dolina — sve jedan veoma slikoviti pejsaž. Crkvica majke božje Vinagorske na tom brežuljku, daje mu poseban čar i uvećava romantiku. Zato i jest Vinagora omiljelo izletište Zagrebčana. Tamošnji vrlo agilni i obljubljeni župnik vlč. g. Vukina priredio je našim izletnicima lijep doček i još ugodniji boravak. Sve u svemu naš boravak u Vinagori ostati će nam u trajnoj i nezaboravnoj uspomeni, a tamošnjem narodu i gosp. župniku neka je usrdna hvala za sve.

Poslije Vinagore pošli smo u Krapinu, gdje smo susretljivošću tamošnjeg trgovišnog poglavarstva razgledali sve što nas je moglo zanimati.

Vrijeme je bilo lijepo, pa je i to doprinijelo, da je taj naš izlet bio ugodan završetak svih naših ovogodišnjih izleta. Izlet je vodio g. Kresnik, koji je za uspjeh izleta mnogo doprinio.

LISTAK

VII. MEĐUNARODNA IZLOŽBA UMJETNIČKE FOTOGRAFIJE

koju je i opet, košto svake jeseni, priredio Fotoklub Zagreb kao član Hrvatskog Fotoamaterskog saveza u starom Umjetničkom paviljonu na Tomislavovom trgu, uspjela je i opet u svakom pogledu, jednako umjetničko-stručnom kao i moralnom, jer je ponovno dokazala rijetku spremu i napredak na svim područjima fototehnike i umjetnosti već jedamput više opravdala lijep i zamjeran glas što ga NAŠI fotoamateri uživaju širom svijeta, gdje se posvuda cijeni i uvažava tzv. »zagrebačka škola«. Laik ne bi vjerovao, što sve je kadar da dočara na ploču onaj mali čarobnjak: objektiv u rukama majstora. Dakako da i ova, košto svaka umjetnost, imade dvije komponente: biranje motiva, a to je teža i zapravo ne-načljiva sastojbina, a drugo: fototehnička izrada i obradba uzetog motiva. Teško je s toga u onom moru slika (oko 460 komada iz skoro 40 zemalja od kojih je većina na doličnoj visini) naći idejne vodilje koje nadahnjuju pojedine amatere pri njihovom traženju motiva, vječitih varijacija-svjetlo i tmina u svim njihovim prelazima i nijansama. Za čudo je, ili zapravo ne za čudo, da su jedino dvije donekle slabije slike od prisutnih potekle iz ruku profesionalca-fotografa od zanata (Britanski kraljevski par) koji su inače interesantni portreti shvaćeni konvencijonalno, košto to ne bi nikad učinio jedan vrstan amater-portretista košto npr. naš Dabac.

Predaleko bi nas vodilo, a ne bi u okviru feljtonskog članka ni bilo moguće, da prikažemo pojedine saradnike ili čak ni države iz kojih su sudjelujući radovi poslani. Letimično tek spominjemo da su se i opet u glavnom, Nijemci pokazali kao ljubitelji detalja, mikro i egzota, uz pokoji vrstan akt, Mađari daju široke ravnice sa žetvom, oblacima, stadima ovaca i njihovim pastirskim vatrama, i katkad ekskvizitne žarn-slike, npr. dječja kolica u javnom šetalištu od Vadasz Ernö-a. Italija koja imade krasnih motiva, naročito sjeverni alpinski krajevi oko Torina, daje šaroliku zbirku motiva umjetnički dotjeranih, nu ne sasma određenih jakih osnovnih linija, što čini da se gdjekoji jak talenat rasiplje u raznojakim pokusima, ne nalazeći uvijek jasan svoj posebni stil. Inače su jaki u pejsažu, portretu i studijama svjetlo-tama. Aktovi, npr. plesna studija goloplesačice od Dr. Finazzija (108) u klorbromsrebru, polaze im finije za rukom no li tvrđim, oporijim Nijemcima (345) kupaća scena od Rengha.

Čarobna Indija (Patel Ambalal iz Bomba-

ya i drugi) poslala je ovaj put manje slika, ali sve vrlo zanimive i dobre. Njihov je stil sličan ponešto amerikanskom ali je mekši, blaži. Japan daje svoju svetu goru Fushinoyamu, vulkan pod snijegom, nad kojim u prednjici (Vordergrund) lebdi rascvala trešnjeva grana: Geiša-romantika, ali na nov način shvaćena i uvijek interesatna. Od ostalih (Argentina, Poljska, Portugal, Islandija, Protektorat itd. itd.) zastupani su mnogi dobro, drugi manje, tako Južna Afrika i Nova Zelandija od lani bar kvantitativno, mnogo slabije. Ipak valja i njih pohvalno spomenuti jer sadrže mnoštvo novih motiva ili starih nanovo obrađenih. Konačno o palmu prvenstva bore se dvije zemlje: Amerika i MI. Amerikanci su savršeni u svojim širokim, jakim i punim životne snage koncepcijama. Divni landšafteri, savršeni portretisti a u tom su još ponajbolji. Mc Graw »Dolina smrti« dojimlje se poput Danteova spjeva iz Inferna. Onakovih svjetlosnih efekata ima samo u čistoj atmosferi Rocky Mountainsa. Crnački tipovi (Rock Piney) i Impozantne zgrade (Ružička NY), a nada sve: Pune srca i duše studije o majčinoj ljubavi (Oeser, Chicago) nenadkriljivo čarobne i majstorski shvaćene a tehnički ne mož bolje obrađene! Pred tim se slikama u gomilama kupi općinstvo. Konačno naši: Svi su vrstni. Ali je najbolji Skrygin (Kraljolici), Frajtić (genre — žeteoci) i Dabac sa portretima i n a š i m tipovima koji su čuda od ljepote i intimnosti. Među naših preko 100 radova ovi se najvećma ističu kao majstori. Punim se pravom ponosimo ovim trolistom, koji bi, — mislimo— jamačno odnio prvu nagradu, kad ne bi morao izlagati »izvan konkurencije« jer sačinjavaju, uz g. Rikarda Fuksa ocjenjivački odbor iliti jury kako neki kažu. Da smo toliko uznapredovali u objektiv-umjetnosti, a to unatoč kod nas podosta nepovoljnim prilikama, uslovljenima privrednom depresijom, ograničenonošću slobodnog kretanja, skromnim materijalnim sredstvima i drugog, — to nas napunja gordošću i nadom da će naši vodeći amateri koji eto nađoše i SVOJ zreo stil u portretu, krajoliku i socijalnoj noti, STIL u toliko nama bliži jer je i po sadržaju i po formi NAŠ, još mnogi put na našim pa i na stranim izložbama, osvjetlali lice sebi, i nama Hrvatima.

Priredba je naročitim ukusom (novost: okviri!) priređena, a posjet je vrlo dobar, interes živ i bistar. Vivant sequentes. **Sp.**

Izdavač »Društvo Zagrebčana«. — Odgovorni urednik Stjepan Stiegler, grad. senator, Zagrebački Črnomerec br. 34 (telefon br. 24-817). — Uredništvo i uprava: Berislavićeva ul. 20/I kat. Telefon 24-383. — Tiskara »Tipografija« d. d. u Zagrebu, Preobraženska ul. br. 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska cesta br. 47.